

NARODOWA AGENCJA
WYMIANY AKADEMICKIEJ

WZMOCNIENIE MIĘDZYNARODOWEJ WSPÓŁPRACY AKADEMICKIEJ POLSKICH INSTYTUCJI SZKOLNICTWA WYŻSZEGO I BUDOWA STRATEGICZNYCH RELACJI Z ZAGRANICZNYMI PARTNERAMI

Współpraca akademicka pomiędzy Polską a Wielką Brytanią

Warszawa 2021

Autorzy:

dr hab. Justyna Bugaj, prof. UJ

współpraca:

dr hab. Marek Szarucki, prof. UEK

dr hab. Radosław Rybkowski, prof. UJ

Wydawca:

Narodowa Agencja Wymiany Akademickiej

ul. Polna 40

00-643 Warszawa

tel. (22) 390 35 00

www.nawa.gov.pl

ISBN 978-83-954333-7-5

SPIS TREŚCI

WSTĘP	4
1 Źródła danych i metodologia	5
2 Szkolnictwo wyższe w Wielkiej Brytanii.....	6
3 Akademicka współpraca międzynarodowa Wielkiej Brytanii.....	13
4 Współpraca akademicka między Polską a Wielką Brytanią.....	19
4.1 Wymiana akademicka	21
4.2 Współpraca badawcza	24
4.3 Współpraca w zakresie promocji nauki języka polskiego	32
4.4 Kierunki rozwoju współpracy	34
5 Współpraca akademicka w sytuacjach kryzysowych.....	37
6 Wnioski i rekomendacje	39
7 Bibliografia.....	42
8 Aneks: Przewodnik przygotowania do studiów w Wielkiej Brytanii	46
8.1.1 Przewodnik wizowy	46
8.1.2 Wyjazdy do Wielkiej Brytanii	46
8.1.3 Procedury Postępowania dla Studentów (z ang. Student Route)	46
8.1.4 Dla pracowników naukowych	47
8.1.5 Przyjazdy do Polski.....	47
8.1.6 Przepisy wizowe wspólne dla studentów i pracowników naukowych.....	47
8.1.7 Zezwolenie na pobyt czasowy – student	48
8.1.8 Zezwolenie na pobyt czasowy - naukowiec	48

WSTĘP

Niniejszy raport dotyczy wzmocnienia *międzynarodowej współpracy akademickiej polskich instytucji szkolnictwa wyższego i budowania strategicznych relacji z zagranicznymi partnerami*. Zamówienie jest realizowane w ramach projektu NAWA pt. „Narodowa Agencja Wymiany Akademickiej” nr projektu POWR.03.03.00-00-PN12/18, współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020, III Oś priorytetowa „Szkolnictwo wyższe dla gospodarki i rozwoju” Działanie 3.3. pt. „Umieździarnodowanie polskiego szkolnictwa wyższego”

Ma on charakter eksploracyjny oraz praktyczny. Jego głównymi celami są:

- 1) zebranie praktycznych informacji uwzględniających punkt widzenia odbiorców badania, w tym użytecznych dla kreowania akademickiej współpracy między polskimi instytucjami szkolnictwa wyższego i nauki a instytucjami wybranych krajów,
- 2) określenie optymalnego wzorca współpracy w zakresie wymiany akademickiej oraz nauki języka polskiego,
- 3) mapowanie otoczenia instytucji szkolnictwa wyższego i nauki w celu identyfikacji czynników, procesów i podmiotów, które bezpośrednio lub pośrednio oddziałują na współpracę akademicką między Polską a analizowanymi krajami (zarówno w wymiarze międzynarodowym jak i ekonomicznym, technicznym, społeczno-kulturowym oraz polityczno-prawnym, z uwzględnieniem nauki języka polskiego),
- 4) zebranie praktycznych i aktualnych informacji dla możliwie wszystkich interesariuszy zaangażowanych (w tym potencjalnie) we współpracę międzynarodową z polskimi ośrodkami akademickimi.

Cele te zostaną osiągnięte poprzez przedstawienie faktów, liczb, efektów dotychczasowej współpracy i planów na przyszłość, z uwzględnieniem aktualnej sytuacji geopolitycznej i gospodarczej.

Raport w założeniu ma przyczynić się do budowy strategicznych relacji pomiędzy polskim a brytyjskim środowiskiem akademickim.

Raport jest skierowany do społeczności akademickiej oraz otoczenia instytucji szkolnictwa wyższego i nauki a także do kreatorów krajowej polityki międzynarodowej współpracy akademickiej.

1 ŹRÓDŁA DANYCH I METODOLOGIA

W ramach zamówienia zostało przygotowane studium przypadku (niniejszy raport), które miało na celu przedstawienie najważniejszych aspektów dotyczących współpracy międzynarodowej w obszarze szkolnictwa wyższego między Wielką Brytanią a Polską. Jego przygotowanie związane było również ze wskazaniem możliwości rozwoju tej współpracy. W tym przypadku zwrócono uwagę na aspekty instytucjonalne, systemowe i perspektywę czasową uwzględnioną w całym dokumencie oraz szczególnie w rekomendacjach. Wykonane badanie ze względu na swój rodzaj uznać należy za eksploracyjno-analityczne.

Niniejszy raport został przygotowany w oparciu o dane dostępne publicznie. Umożliwia to ich zweryfikowanie lub aktualizację, przy czym należy pamiętać, że istotna jest data: kiedy się korzysta z danych, bo jak wykazano później, niektóre dane zmieniają się z dnia na dzień (np. aktualizacja indeksowania dokumentów w Scopus). Jeśli chodzi o polskie szkolnictwo wyższe to podstawowym źródłem informacji był Główny Urząd Statystyczny i przygotowana corocznie publikacja Szkoły wyższe i ich finanse (GUS). Podstawowe dane dotyczące polskich uczelni, a szczególnie prawno-organizacyjnego ich funkcjonowania zostały pobrane ze strony Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego (MNiSW). W odniesieniu do poszczególnych uczelni oraz realizowanych przez nie programach współpracy z partnerami angielskimi wartościowym źródłem informacji okazały się raporty samooceny przygotowywane w ramach oceny programowej prowadzonej ustawowo przez Polską Komisję Akredytacyjną (PKA). Przy opracowaniu niniejszego raportu wziętych zostało pod uwagę 570 raportów. Pozwoliły one na przeanalizowanie współpracy dydaktycznej z uczelniami angielskimi oraz wskazanie głównych tendencji tej współpracy.

W odniesieniu do polskiego szkolnictwa wyższego oraz danych liczbowych dotyczących studentów zagranicznych odbywających studia w Polsce równie istotnym źródłem informacji okazał się Europejski Urząd Statystyczny (Eurostat) oraz Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD). Stamtąd skorzystano z aktualnych oraz historycznych danych, które pozwalają dostrzec trendy zachowań zagranicznych studentów, wybierających Polskę jako miejsce odbywania całości studiów lub realizowania krótszych pobytów edukacyjnych.

Dane dotyczące instytucji szkolnictwa wyższego w Zjednoczonym Królestwie są gromadzone w różnych agencjach. Odpowiednikiem polskiego GUS jest HESA (Higher Education Statistics Agency), udostępniająca szczegółowe informacje dotyczące szkolnictwa wyższego w Anglii, Walii, Szkocji i Irlandii Północnej. W celu przeprowadzenia analizy międzynarodowej współpracy akademickiej, skutkującej powstaniem wspólnych publikacji, skorzystano z bazy danych opracowanej i udostępnianej przez firmę Elsevier – Scopus. Dane te pozwalają na wskazanie tych dyscyplin nauki, których efektem jest największa liczba wspólnie przygotowywanych publikacji, co jednocześnie wskazuje na poziom intensywności współpracy akademickiej między oboma krajami. W tym przypadku także dodatkowym źródłem informacji, ułatwiającym porównanie polskiego i angielskiego systemu szkolnictwa wyższego, były zasoby Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD) i EUROSTAT. Ten ostatni, oprócz corocznej publikacji Education at a Glance, zapewnia dostęp do danych stanowiących podstawę do przygotowania raportu oraz do różnych publikacji dotyczących szkolnictwa wyższego, zwłaszcza w kontekście jego znaczenia dla zapewniania rozwoju gospodarczego oraz postępu naukowo-technicznego.

W raporcie wykorzystano krytyczną jakościową metodę analizy danych wtórnych. Została ona uwzględniona także do oceny, weryfikacji oraz prezentacji wyników badań i ich interpretacji. Autorzy dołożyli wszelkich starań, by prezentowane dane najwierniej odpowiadały rzeczywistości,

gdyż w czasie pandemii koronawirusa nie ma możliwości wyjazdu do Wielkiej Brytanii i bezpośredniego zweryfikowania pozyskanych informacji.

Proces badawczy obejmował cztery etapy. W pierwszym etapie przeprowadzono analizę literatury międzynarodowej oraz zapoznano się ze źródłami danych statystycznych dotyczących przedmiotu badań, zrealizowano również diagnozę szkolnictwa wyższego w Wielkiej Brytanii. W drugim etapie dokonano wstępnej syntezy danych i przygotowano szczegółowe kryteria do opisu przypadku współpracy międzynarodowej między Wielką Brytanią a Polską. W trzecim etapie przygotowano wstępny raport i rekomendacje dotyczące badanej współpracy, a także opracowano zalecenia związane ze wsparciem systemowym uczelni polskich w zakresie współpracy międzynarodowej. W czwartym etapie wypracowano właściwe zalecenia, odniesiono się do zmian, uwag i komentarzy Zleceniodawcy i przygotowano raport końcowy.

2 SZKOLNICTWO WYŻSZE W WIELKIEJ BRYTANII

Wielka Brytania, inaczej Zjednoczone Królestwo obejmuje Anglię, Walię, Szkocję i Irlandię Północną. Jest monarchią parlamentarną z rządem odpowiedzialnym przed parlamentem, na czele którego stoi premier. 30 września 2020 roku jej populacja wynosiła ponad 66,8 z czego ponad 56 milionów mieszkało w Anglii, 5,46 milionów w Szkocji, 3,15 miliona w Walii i 1,89 miliona w Irlandii Północnej. 1% osób deklaruje mówienie w j. polskim (drugi najczęściej zgłaszany język). Kolejnymi najpopularniejszymi językami są: pendżabski; Urdu; Bengalski (z Sylheti i Chatgaya); Gudżarati; Arabski; i francuski.

Historia szkolnictwa wyższego w Wielkiej Brytanii sięga roku 1096, kiedy to powstał Uniwersytet Oksfordzki, zwany „najstarszym uniwersytetem w anglojęzycznym świecie”. W 1190 roku przybycie Emo of Friesland, pierwszego zagranicznego studenta, zapoczątkowało współpracę w międzynarodowych kontaktach naukowych Uniwersytetu w Oxfordzie. Z kolei drugi najstarszy uniwersytet w Wielkiej Brytanii, Uniwersytet w Cambridge wywodzi się z Uniwersytetu Oksfordzkiego. Jego początki sięgają 1209 roku, kiedy to uczeni szukający schronienia przed wrogimi mieszkańcami z Oksfordu wyemigrowali do Cambridge i tam się osiedlili. W 1226 roku uczonych było na tyle wielu, że utworzyli organizację reprezentowaną przez urzędnika zwanego kanclerzem i zorganizowali regularne kursy studiów, prowadzone przez ich własnych członków.

Od samego początku funkcjonowania angielskich uniwersytetów były one nastawione na współpracę międzynarodową, nie tylko związaną z rozwojem gospodarczym i politycznym kraju (w szczytowym momencie kolonializm Wielkiej Brytanii dotknął połowę narodów na świecie). Do XVI wieku w Europie powstało około 70 uniwersytetów, często bardzo od siebie różnych. Te północnoeuropejskie najczęściej wzorowały się na ośrodku z Paryża (profesorskim), a południowoeuropejskie na Uniwersytecie w Bolonii (studenckim). Różnice polegały na podporządkowaniu uniwersytetu, źródłach finansowania, grupie uczących się (studentów), sposobie oraz celach kształcenia. Model brytyjski, wykształcony w XIX w. odrzucał zawodowy cel kształcenia, wyodrębniając funkcje kształtowania osobowości (wychowanie dżentelmena) oraz kształcenie umysłu, jako główne zadania uniwersytetu. W tym rozumieniu uniwersytet miał zachować średniowieczną strukturę, a celem jego działania było bardziej szerzenie wiedzy niż jej postęp. Uniwersytet był miejscem nauczania uniwersalnej wiedzy, gdzie poszczególne dyscypliny akademickie stanowiące gałęzie owej wiedzy były ze sobą powiązane, umożliwiając szerzenie nowej wiedzy oraz współpracę interdyscyplinarną.

W XX wieku miały miejsce trzy duże fale napływu imigrantów do Wielkiej Brytanii: po II Wojnie Światowej, w latach 1960–1973 oraz w latach 80. W ich wyniku Zjednoczone Królestwo osiągnęło najwyższy wskaźnik imigracji w Europie. Dodatkowo w maju 2004 r., w wyniku kolejnego rozszerzenia Unii Europejskiej, odnotowano kolejny rekordowy napływ imigrantów, tym razem z krajów Europy Środkowo-Wschodniej (ok. pół miliona). W latach 2004–2007 bezprecedensowo wzrosła skala mobilności Polaków wyrażona liczbą osób podejmujących pracę w krajach UE (w tym w Wielkiej Brytanii) z około 1 mln osób do 2,3 mln.

Wysoka jakość kształcenia, w tym wykorzystanie innowacyjnych metod dydaktycznych uczących otwartości na zmiany, kreatywnego i krytycznego myślenia gwarantują zatrudnienie w najlepszych organizacjach biznesowych. Na tej podstawie można wnioskować, dlaczego szkolnictwo wyższe w Wielkiej Brytanii cieszy się tak dużym międzynarodowym powodzeniem. Dodatkowo jest tak mocno zróżnicowane i wielokulturowe, a organizacja nauki odznacza się nowoczesnością (aktualnością). Można również wnioskować, dlaczego w rezultacie system szkolnictwa wyższego w Wielkiej Brytanii stał się jednym z najbardziej wpływowych modeli na świecie. Wielokulturowość i wysoki poziom umiędzynarodowienia uczelni w Zjednoczonym Królestwie pozwala na uzyskanie unikatowych kompetencji i umiejętności, poszukiwanych przez pracodawców wśród potencjalnych pracowników. Jakość edukacji wyższej gwarantująca uzyskanie dobrego wykształcenia i możliwość osiągnięcia kariery na międzynarodowym rynku pracy jest potwierdzona przez ekspertów tworzących międzynarodowe rankingi uczelni wyższych. Np. w rankingu Times Higher Education w 2020 roku, można znaleźć aż 100 uczelni brytyjskich, z czego na pierwszym miejscu znalazł się University of Oxford, a na trzecim University of Cambridge (dwie najstarsze uczelnie). Wysokie miejsca zajęły także:

- Imperial College London (miejsce 10);
- University College London (miejsce 15);
- London School of Economics and Political Science (miejsce 27);
- University of Edinburgh (miejsce 30);
- King's College London (miejsce 36).

W tabeli 1 przedstawiono 8 najlepszych uczelni z Wielkiej Brytanii w latach 2014-2020 w najbardziej znanym rankingu i jednym z najstarszych, dotyczącym światowego szkolnictwa wyższego – Academic Ranking of World Universities (tzw. ranking szanghajski). Wysokie miejsca w nim cały czas zajmują obie najstarsze uczelnie w Zjednoczonym Królestwie. W przypadku Polski w roku 2020 roku stosunkowo wysoko znajdują się tylko dwie uczelnie: Uniwersytet Warszawski (pozycja 301-400) oraz Uniwersytet Jagielloński (pozycja 401-500).

Tab. 1: Ranking 8 najlepszych uczelni brytyjskich w rankingu szanghajskim

Nazwa uczelni	Zajmowane miejsce w roku						
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
University of Cambridge	5	5	4	3	3	3	3
University of Oxford	9	10	7	7	7	7	9
University College London	20	18	17	16	17	15	16
Imperial College London	22	23	22	27	24	23	25
The University of Edinburgh	45	47	41	32	32	31	42
The University of Manchester	38	41	35	38	34	33	36
King's College London	59	55	50	46	56	51	47
University of Bristol	63	66	57	61	74	64	64

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Academic Ranking of World Universities <http://www.shanghairanking.com/ARWU2020.html> [02.01.2021]

W systemie szkolnictwa wyższego Wielkiej Brytanii można wyróżnić trzy kategorie szkół :

- uniwersytety (universities), mają prawo do nadawania stopni naukowych,
- kolegia uniwersyteckie (university colleges)
- kolegia edukacji dalszej (further) i wyższej (higher education colleges), oferują kursy zawodowe i akademickie w ramach wąskich specjalizacji.

Further education (FE) jest dostępna po ukończeniu szkoły średniej lub przygotowując się do studiów w Wielkiej Brytanii. Zajęcia w niej skupiają się głównie na podstawowych lub praktycznych umiejętnościach. Wszystkie wymienione instytucje szkolnictwa wyższego są zróżnicowane pod względem rodzajów, wielkości, misji i historii, wszystkie też są instytucjami autonomicznymi i każda z nich samodzielnie określa swą politykę i warunki przyjęć na studia. Oprócz stacjonarnych zajęć oferują również formy w niepełnym wymiarze czasu (zwane sandwich courses – odpowiednik polskich studiów niestacjonarnych oznaczający rozciągnięcie w czasie studiowania, a nie formy studiowania weekendowego).

Obecnie system szkolnictwa wyższego Zjednoczonego Królestwa obejmuje 271 uczelni w Anglii, Walii, Szkocji i Irlandii Północnej oferujących ponad 40 000 programów kształcenia i w roku 2018/2019 kształcących 1 898 205 studentów na studiach wyższych (z wyłączeniem kursów AP). Liczba uczelni się stale zmienia, gdyż wiele z nich planuje łączenie się z innymi. Najstarszą instytucją świadczącą zdalne i elastyczne formy kształcenia, także na poziomie wyższym jest Open University, który działa od 1969 roku. Do tej pory wykształcił ponad 2 mln studentów na całym świecie, a obecnie studiuje na nim ponad 122 tys. studentów, w tym ponad 15 tys. z zagranicy. Tabela 2 przedstawia liczbę studentów zapisanych na studia ogółem w Wielkiej Brytanii w latach akademickich 2016/17 do 2018/19 na wszystkie programy kształcenia (również kursy advanced placement AP, oferowane w trakcie szkoły średniej przygotowujące do podjęcia studiów).

Tab.2 : Liczba studentów według miejsca zamieszkania (z kursami AP)

Miejsce	2016/17	2017/18	2018/19
Anglia	1 589 410	1 607 525	1 615 885
Walia	99 065	99 195	101 850
Szkocja	169 650	171 435	173 825
Północna Irlandia	63 195	63 105	63 705
Pozostałe z Wielkiej Brytanii	4 250	4 470	4 495
Ogółem z Wielkiej Brytanii	1 925 575	1 945 730	1 959 760
Ogółem spoza Wielkiej Brytanii	450 660	468,385	495 485
Niewiadomego pochodzenia	375	30	115
Ogółem	2 376 610	2 414 145	2 455 355

Źródło: HESA, <https://www.hesa.ac.uk/data-and-analysis/students/table-41> [16.12.2020].

Nauczyciele akademicki są pracownikami poszczególnych instytucji i przed zatrudnieniem muszą posiadać specjalistyczne kwalifikacje pedagogiczne. Mimo to uczelnie są zobowiązane do organizacji szkoleń dla swej kadry, szczególnie dla osób początkujących w zawodzie nauczycieli akademickich. Oficjalnie kursy te nie są obowiązkowe, jednak większość z uczelni wymaga ich ukończenia poprzez stosowne zapisy w umowie o pracę. Kursy, np. Postgraduate Certificate in Higher Education (PGCHE) organizowane są prawie przy każdym uniwersytecie.

W sektorze szkolnictwa wyższego 1 grudnia 2018 r. zatrudnionych było 439 955 pracowników (z wyłączeniem pracowników nietypowych). Pracownicy uczelni zatrudnieni na podstawie umów akademickich stanowili 49% populacji. Oznacza to, że prawie połowa osób zatrudnionych na uczelniach jest na terminowych kontraktach. Odsetek ten nie zmienił się od 2013/14. Na umowę o pracę w pełnym wymiarze czasu pracy zatrudnionych było 296 185 osób. To wzrost o 2% z 289 730 w roku akademickim 2017/18. Liczba pracowników zatrudnionych w niepełnym wymiarze czasu pracy wzrosła o 3% z 139 830 w roku 2017/2018 do 143 765 w roku 2018/19. 18% pracowników akademickich miało obywatelstwo UE (spoza Wielkiej Brytanii), a 14% miało obywatelstwo spoza UE (tabela 3). Do tego 7% pracowników niebędących nauczycielami akademickimi miało obywatelstwo UE (spoza Wielkiej Brytanii), a 4% miało obywatelstwo spoza UE.

Tab. 3: Pracownicy zatrudnienia w Wielkiej Brytanii ogółem w 2018/2019

	Menedżerowie, dyrektorzy, kierownicy	Profesjoniści (Professional occupations)	Asystenci i pracownicy techniczni	Ogółem
Wielka Brytania	475	146 230	1 260	147 970
Inni z UE	35	37 925	125	38 080
Soza UE	25	29 475	65	29 565
Brak danych	0	1 435	10	1 450
Razem	540	215 065	1,460	217 065

Źródło: HESA, [02.01.2021].

W latach 2018/2019 w brytyjskich instytucjach szkolnictwa wyższego pracowało 20,9% pracowników zagranicznych i jest to wzrost liczby o 23,8% w stosunku do roku 2014-2015. Prawie 60% personelu międzynarodowego pochodziło z UE. Około trzy czwarte międzynarodowej kadry to pracownicy akademicy, przy czym 41,1% z nich posiada zarówno umowy dydaktyczne, jak i badawcze.

Tabela 4 przedstawia charakterystykę zatrudnienia nauczycieli akademickich w instytucjach szkolnictwa wyższego w Zjednoczonym Królestwie według danych z HESA. Wynika z niej, że systematycznie wzrasta liczba zatrudnionych osób na stanowiskach profesorów oraz na pozostałych kontraktach. Zdecydowana większość tych etatów jest finansowana ze źródeł wewnętrznych uczelni, choć duża grupa, bo ponad 47 tys. osób w 2018/2019 roku miała finansowanie z innych źródeł. 144 315 osób miało umowę na czas nieokreślony i dość duża grupa, bo aż 72 750 na czas określony. W 2018/2019 roku najwięcej osób było zatrudnionych na etacie naukowo-dydaktycznym (98 600), łączącym badania z kształceniem studentów, następnie na stanowiskach dydaktycznych (66 355) i na stanowiskach badawczych (50 855).

Tab. 4: Kadra akademicka (z wyłączeniem pracowników nietypowych) według warunków zatrudnienia

Rok	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18	2018/19
Kategoria	Źródło wynagrodzenia				
W całości finansowane przez uczelnię	150 490	154 125	158 375	163 010	169 790
Inne źródła finansowania	47 845	47 645	48 495	48 970	47 275
Funkcja akademicka					
Pracownicy dydaktyczni	51 970	52 970	56 130	61 050	66 355
Pracownicy naukowo-dydaktyczni	96 550	98 630	100 165	100 120	98 600
Pracownicy badawczy	48 230	48 645	49 085	49 515	50 855
Pracownicy pozostali	1 580	1 525	1 490	1 290	1 255
Kategoria zaszeregowania					
Profesor	19 600	19 975	20 550	20 940	21 520
Średnia kadra	5 935	6 160	6 050	6 175	6 185
Pracownicy na pozostałych kontraktach	172 800	175 635	180 270	184 860	189 360
Typ zatrudnienia					
Umowa na czas nieokreślony	128 300	132 430	137 025	141 035	144 315
Umowa na czas określony	70 035	69 340	69 850	70 945	72 750
Ogółem	198 335	201 770	206 870	211 980	217 065

Źródło: HESA, <https://www.hesa.ac.uk/news/23-01-2020/sb256-higher-education-staff-statistics> [02.01.2021].

Zasady rekrutacji na studia są ustalane autonomicznie na poszczególnych uczelniach. Warunki przyjęć mogą być wyrażone w punktach UCAS, choć często na I stopień studiów można uzyskać kwalifikację na podstawie doświadczenia zawodowego. Dodatkowo niektóre uczelnie wymagają od kandydatów posiadania certyfikatu potwierdzającego kompetencje językowe (np. certyfikat IELTS, TOEFL, CPE) oraz wysokich lub bardzo wysokich wyników na maturze (powyżej 80-90% w tym trzy rozszerzenia). Pomoc w rekrutacji na wybrany kierunek studiów oferuje serwis aplikacyjny UCAS (Universities and Colleges Admissions Service). Można tam znaleźć informacje o kierunkach studiów I stopnia (undergraduate courses), na które można aplikować po ukończeniu szkoły średniej, a także o kierunkach studiów drugiego stopnia (postgraduate courses), na które można aplikować po ukończeniu studiów pierwszego .

Studenci chcący studiować w Zjednoczonym Królestwie dotychczas mogli skorzystać z różnych systemów wsparcia, od pomocy przy poszukiwaniu najlepszego kierunku studiów po wsparcie finansowe . Dla rodzimych studentów opracowano powszechny system kredytów udzielanych na pokrycie kosztów całych studiów (Tuition Fee Loan) lub kosztów związanych z zakwaterowaniem (Maintenance Loan for living costs). Była również możliwość łączenia stypendiów i kredytów przeznaczonych na pokrycie kosztów utrzymania. Część tej oferty była dostępna również dla osób studiujących z UE (w tym z Polski). Podobnie studia doktoranckie są płatne, a wysokość opłat jest ustalana indywidualnie przez każdą uczelnię.

Fundusze publiczne wpływają do uniwersytetów w postaci dotacji i chesnego; uczelnie uzyskują również dochody od studentów zagranicznych oraz z różnych źródeł sektora prywatnego (tabela 5). Po znaczącej napływie imigrantów w latach sześćdziesiątych XX wieku, a następnie w latach osiemdziesiątych, finansowanie publiczne stało się ograniczone, a system stypendiów nie zapewniał już odpowiedniego poziomu wsparcia dla studentów. W latach 90. kształcenie wyższe było w całości finansowane z bezpośrednich dotacji dydaktycznych wypłacanych uniwersytetom

przez rząd. Kolejne reformy w 1998 i 2006 roku wprowadziły i podniosły czesne. Podczas największej reformy systemu szkolnictwa wyższego w ostatnim czasie w 2012 r. podniesiono maksymalny pułap czesnego z 3 375 £ do 9 000 £ dla rodzimych studentów i obywateli UE, a następnie w 2016 roku pułap ten jeszcze wzrósł do 9 250 funtów (około 11 900 złotych). W wyniku Brexitu można się spodziewać, kolejnych podwyżek czesnego, tym razem znacznie wyższych dla wszystkich studentów z UE i spoza UE.

Uczelnie w Zjednoczonym Królestwie pozyskują finansowanie zarówno z środków publicznych, jak i niepublicznych. Drugim co do wielkości źródłem finansowania jest czesne płacone przez studentów (zdecydowanie wyższe dla osób spoza Unii Europejskiej). Wysokość czesnego uczelnie mogą ustalać samodzielnie, choć nie może ono przekroczyć wartości maksymalnej, ustalonej przez prawo. Tabela 5 przedstawia skonsolidowane zestawienie całkowitych dochodów i wydatków uczelni brytyjskich od roku akademickiego 2015/2016 do roku 2018/2019. Wynika z niej, że nie tylko systematycznie choć powoli dotychczas wzrasta dochód uczelni brytyjskich z czesnego i umów edukacyjnych, rośnie również systematycznie kwota darowizn. Niestety wynika z niej również, że w 2018/2019 całkowite wydatki dość dużo przekroczyły całkowity przychód (ponad 2 mld różnicy). To również w perspektywie najbliższych (kilku lat) może oznaczać, że wzrośnie dochód z czesnego, gdyż uczelnie chcąc zwiększyć przychody podniosą wysokość opłaty za studia.

Dane za lata 2018/2019 pokazują (tabela 5), że całkowity dochód sektora szkolnictwa wyższego wyniósł 41,3 mld funtów. Został utworzony z następujących źródeł :

- Czesne i umowy edukacyjne: 20,3 miliarda funtów;
- Dotacje od instytucji finansujących: 5,3 miliarda funtów;
- Granty i kontrakty badawcze: 6,5 miliarda funtów;
- Dochód z inwestycji: 0,4 miliarda funtów;
- Darowizny: 0,8 miliarda funtów;
- Inne dochody: 7,8 miliarda funtów.

Tab. 5: Skonsolidowane zestawienie całkowitych dochodów i wydatków (UK)

		2015/2016	2016/2017	2017/2018	2018/2019
Dochód (w tys. £)	Czesne i umowy edukacyjne	16 811 104	17 757 342	19 015 117	20 360 843
	Dotacje organu finansującego	5 166 655	5 105 245	5 124 000	5 341 646
	Granty i kontrakty badawcze	5 885 905	5 916 177	6 224 215	6 584 158
	Inne przychody	6 044 943	6 164 701	7 356 190	7 768 528
	Zysk z inwestycji	261 407	253 656	257 056	399 321
	Darowizny	577 88	585 486	718 246	858 355
	Całkowity przychód	34 747 894	35 782 607	38 694 824	41 312 851

		2015/2016	2016/2017	2017/2018	2018/2019
Wydatki (w tys. £)	Koszty personelu	18 046 229	18 876 893	20 238 485	26 337 325
	Podstawowe koszty restrukturyzacji	60 534	78 392	140 747	127 117
	Inne koszty operacyjne	12 124 794	12 643 415	14 006 110	14 827 700
	Deprecjacja	2 074 483	2 298 229	2 486 128	2 678 112
	Odsetki i inne koszty finansowe	749 186	709 037	759 544	845 904
	Całkowite wydatki	33 055 226	34 605 966	37 631 014	44 816 158

Źródło: HESA, <https://www.hesa.ac.uk/data-and-analysis/finances/income> [02.01.2021].

Wielka Brytania 31 stycznia 2020 r. opuściła Unię Europejską dokonując Brexitu. Oznacza to zmiany w sposobie studiowania dla obywateli z krajów członkowskich UE oraz w finansowaniu studiowania. Temat Brexitu z uwagi na brak ostatecznych unormowań wobec studentów wciąż wzbudza silne emocje, nie oznacza jednak zamkniętej drogi do studiowania i współpracy naukowo-badawczej na Wyspach (stan na styczeń 2021). Międzynarodowy charakter uczelni akademickich jest integralną częścią dotychczasowego sukcesu Wielkiej Brytanii w nauczaniu i badaniach.

3 AKADEMICKA WSPÓŁPRACA MIĘDZYNARODOWA WIELKIEJ BRYTANII

Akademicka współpraca międzynarodowa była powodem znaczących, rozlicznych i różnorodnych zmian w Europejskim Obszarze Szkolnictwa Wyższego. Wpłynęły one na wszystkie obszary aktywności uczelni: badań i rozwoju, kształcenia, współpracy z otoczeniem i realizacji trzeciej misji, a także na sposób zarządzania i promocji uczelni, zmian w ich organizacji wewnętrznej oraz zróżnicowaniu źródeł finansowania. Projekty międzynarodowe finansowane ze źródeł Unii Europejskiej umożliwiły znaczące zwiększenie mobilności studentów i nauczycieli akademickich, a tym samym przyczyniły się do znacznego rozwoju wspólnych inicjatyw, także brytyjsko -polskich.

Tabela 6 przedstawia wydatki na szkolnictwo wyższe w wybranych krajach europejskich jako procent PKB w 2017 roku według danych z GUS. Wydatki prywatne zdecydowanie dominują w źródłach pochodzenia funduszy brytyjskich uczelni. W przypadku uczelni Polskich dominują wydatki publiczne, podobnie jak w przypadku Norwegii i Danii.

Tab. 6: Wydatki na szkolnictwo wyższe w wybranych krajach europejskich jako procent PKB według źródła funduszy w 2017 r.

WYSZCZEGÓLNIENIE	Źródła pochodzenia funduszy		
	wydatki publiczne (łącznie ze środkami ze źródeł zagranicznych oraz dotacjami dla uczelni prywatnych)	wydatki prywatne	ogółem wydatki ze źródeł publicznych i prywatnych
Austria	1,6	0,2	1,8
Czechy	0,7	0,2	0,9
Dania	1,6	0,0	1,6
Hiszpania	0,8	0,4	1,2
Irlandia	0,6	0,3	0,9
Niemcy	1,0	0,2	1,2
Norwegia	1,8	0,1	1,9
Polska	1,0	0,2	1,2
Wielka Brytania	0,6	1,4	2,0

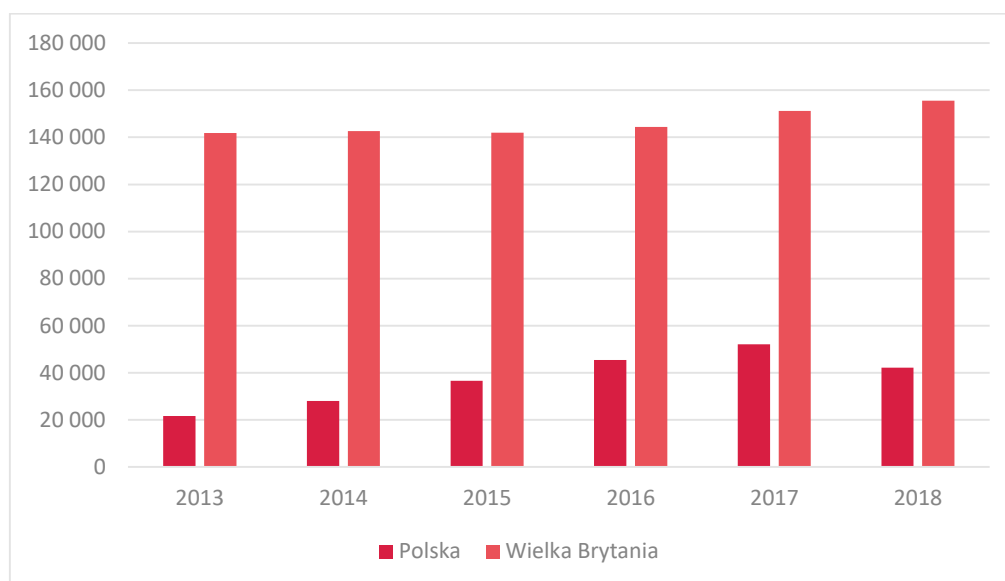
Źródło: GUS, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/edukacja/szkolnictwo-wyzsze-i-jego-finanse-w-2019-roku,2,16.html> [02.01.2021].

Stany Zjednoczone nadal są głównym celem wyjazdów edukacyjnych dla studentów zagranicznych. Jest to 18% udziału w globalnym rynku edukacji, za nią plasują się Australia i Wielka Brytania (po 8%) oraz Niemcy (6%). Roczna stopa wzrostu przyjazdów studentów zagranicznych w Wielkiej Brytanii jest niewielka i wynosi 0,9%. Australia rozwija się najszybciej wśród krajów anglojęzycznych, z 15-krotnie wyższym tempem wzrostu niż w Wielkiej Brytanii. Ponadto Japonia, Chiny i Rosja zwiększyły swój udział w rynku odpowiednio o 14,6%, 14,2% i 11,1% od 2016 do 2017 roku.

Brytyjski sektor szkolnictwa wyższego zdecydowanie zachęca studentów do łączenia studiowania z pracą lub wolontariatem za granicą w ramach zdobywania kwalifikacji. 7,4% wszystkich absolwentów studiów pierwszego stopnia z zameldowaniem w Wielkiej Brytanii w latach 2018–19 spędzało jakiś czas studiów za granicą. Zdecydowana większość wyjazdów studentów (71,1%) odbywała się na przedostatnim roku studiów. Na drugim roku (w 2015–16) program Erasmus + stanowił prawie połowę (49,2%) wszystkich wyjazdów studentów. Ogółem 75,0% mobilnych studentów w kohorcie 2018–19 studiowało za granicą, a 3,6% zgłosiło się jako wolontariusze. Większość okresów mobilności miała charakter długoterminowy – ponad 14 tygodni (63,7%) .

Studentów spoza Unii Europejskiej (tabela 7) studiuje ponad dwa razy więcej w Wielkiej Brytanii niż studentów z UE. Ma to swoje odzwierciedlenie także na rynku pracy, gdyż znaczna ich liczba pracuje potem w kraju studiowania. Unia Europejska daje swoim obywatelom prawo do studiowania na dowolnej uczelni wyższej w UE na tych samych warunkach co obywatele danego kraju, co dotychczas oznaczało także podobne warunki studiowania w Wielkiej Brytanii. Obecnie można się spodziewać, że warunki te znacznie się zmieniają, co negatywnie wpłynie nie tylko na liczbę studentów studiujących z UE, ale również na współpracę z absolwentami i uczelniami z krajów UE. W sumie w systemie szkolnictwa wyższego Wielkiej Brytanii kształciło się do tej pory około 160 000 (wykres 1) studentów UE każdego roku. Przyjęcie na studia licencjackie odbywało się za pośrednictwem centralnego systemu rekrutacji UCAS, natomiast na studia magisterskie dostać się można było bezpośrednio poprzez wybrane placówki edukacyjne .

Wykres 1. Studenci z UE studiujący w Polsce i Wielkiej Brytanii ogółem na poziomie 5-8

Źródło: EUROSTAT, [02.01.2021].

Otwartość i wielokulturowość uczelni brytyjskich przyciąga studentów z całego świata. Na wykresie 1 (dane z EUROSTAT) przedstawiono ogólną liczbę studentów z UE studiujących w Polsce i w Wielkiej Brytanii. Wynika z niej, że zdecydowanie większą popularnością cieszy się Wielka Brytania i z roku na rok liczba studiujących się zwiększa do 155 523 osób. Natomiast w przypadku Polski najwięcej osób studiowało w roku 2017 z liczbą studentów powyżej 52 tys. W 2018 roku liczba ta była mniejsza (42 135). W uznaniu zapotrzebowania na absolwentów z całego świata, UUKi (Universities UK International) rozpoczęło kampanię wspierającą realizację narodowej strategii mobilności.

Tabela 7 na podstawie danych z HESA, z lat 2014-18 przedstawia liczbę studentów z UK wzrosła o 3,78%, z UE o 14,80%, a spoza UE o 9,81%. Ogólna liczba osób studiujących w Zjednoczonym Królestwie spoza UE, w ciągu pięciu lat zmieniła się o ponad 30 tys.

Tab. 7: Studenci ze Zjednoczonego Królestwa, Unii Europejskiej oraz spoza Unii Europejskiej w latach 2014 – 2019.

Rok akademicki	2014/2015	2015/2016	2016/2017	2017/2018	2018/2019
Studenci ze Zjednoczonego Królestwa*	1 829 090	1 842 355	1 875 125	1 884 575	1 898 205
Studenci z UE	124 590	127 340	134 855	139 150	143 025
Studenci spoza UE	312 010	309 230	307 540	319 340	342 620

* liczba podana w tabeli stanowi wartość ze wszystkich krajów Zjednoczonego Królestwa

Źródło: HESA, www.hesa.ac.uk/data-and-analysis/students/where-from [02.01.2021].

W tabeli 8 zostały zebrane informacje na temat liczby studentów z poszczególnych kontynentów w latach 2014 – 2019 według danych z HESA. Wynika z niej, że zmienia się struktura pochodzenia

studentów. Do 2014/2015 roku dość dużo osób przyjeżdżało z Afryki i Ameryki Północnej. Od tego czasu widać tendencję wzrostową wśród liczby studentów z Azji i Bliskiego Wschodu.

Tab. 8: Liczba studentów studiujących w Wielkiej Brytanii z podziałem na kontynenty, bez Europy

Rok akademicki	2014/2015	2015/2016	2016/2017	2017/2018	2018/2019
Afryka	35 070	33 570	30 020	27 815	28 695
Azja	192 320	190 635	192 510	204 400	224 610
Ameryka Północna	27 610	27 935	28 750	30 550	31 960
Ameryka Południowa	5 995	5 665	5 350	5 385	5 250
Australazja	2 565	2 675	2 775	2 735	2 835
Bliski Wschód	28 525	29 295	29 125	29 670	30 785

Źródło HESA, www.hesa.ac.uk/data-and-analysis/students/where-from [02.01.2021].

W tabeli 9 przedstawiony jest odsetek studentów zagranicznych, którzy rozpoczęli studia w danym kraju według danych OECD. W 2018 roku najwięcej zagranicznych studentów rozpoczęło studiowanie w Luxemburgu (47,7%), następnie w Australii (26,5%), w Wielkiej Brytanii (18,3%) i w Austrii (17,5%). Wskaźnik dotyczący liczby zagranicznych studentów studiujących w Polsce w 2018 roku wynosił jedynie 3,6%. W 2017 roku był wyższy i wynosił 4,1%.

Tab. 9: Odsetek studentów zagranicznych studiujących w całkowitej liczbie studentów danego kraju

KRAJ	ROK				
	2014	2015	2016	2017	2018
Australia	18,3	15,5	17,5	21,5	26,5
Czechy	9,8	10,5	11,5	12,5	13,6
Hiszpania	2,4	2,7	2,5	3,2	3,5
Litwa	3,0	3,5	4,1	4,6	5,3
Niemcy	8,2	7,7	8,0	8,4	10,0
Norwegia	3,6	3,6	3,9	3,2	4,3
Turcja	0,9	1,2	1,3	1,5	1,7
Wielka Brytania	18,2	18,5	18,2	17,9	18,3
Polska	2,0	2,6	3,4	4,1	3,6
Nowa Zelandia	18,7	21,1	19,8	19,6	19,7
Luksemburg	43,9	45,9	47,0	46,7	47,7
Austria	15,5	15,9	16,3	17,2	17,5
Kanada	9,5	11,0	11,9	12,9	13,8
Dania	9,9	10,3	10,8	10,8	10,7
Szwajcaria	17,1	17,2	17,6	17,8	17,7

Źródło: OECD, https://stats.oecd.org/viewhtml.aspx?datasetcode=EAG_ENRL_MOBILES_FIELDS&lang=en# [dostęp 03.01.2020].

Studenci, także z UE, dotychczas mogli zaciągać pożyczki wspierane przez rząd brytyjski, aby pokryć pełne koszty czesnego i pokrywać koszty utrzymania. Jednak w tym systemie ważną kwestię odgrywają stypendia międzynarodowe dedykowane studentom z zagranicy. Należą do nich: rządowe programy finansowania, programy wymiany oraz stypendia uniwersyteckie. O

stypendium może ubiegać się każdy, kto został zaproszony przez dany ośrodek uniwersytecki do realizacji swojej pracy badawczej. Doktoranci mogą się starać o pozyskanie finansowania studiowania w uczelni, w której chcą studiować i które jest możliwe także za wybitne wyniki w nauce. Tabela 10 prezentuje przykłady funduszy stypendialnych dla studentów zagranicznych z różnych krajów, szczególnie byłych kolonii brytyjskich. Te przykłady ukazują również zainteresowanie studiowaniem w Wielkiej Brytanii studentów z tych krajów. W niektórych państwach (tabela 10) jest możliwość skorzystania z więcej niż dwóch źródeł finansowania studiowania (np. Kanada, Indie, czy Pakistan).

Tab. 10: Przykłady funduszy stypendialnych dla studentów zagranicznych z różnych krajów

Kraj	Nazwa funduszu
Australia	Australia Day Foundation UK Trust ¹
Bangladesz	Charles Wallace Bangladesh Trust (CWBT) ²
Birma	Charles Wallace Burma Trust (CWBT) ³
Kanada	Canadian Centennial Scholarship Fund (CCSF) ⁴ ; Kanada-UK Foundation UK Doctoral Studentships ⁵ ; SSHRC Doctoral Fellowships ⁶ .
Chiny	GBCET Chinese Students Awards ⁷ ; China Scholarship Council ⁸
Indie	CWIT Long-Term Grants ⁹ ; CWIT Final Year Doctoral Grants ¹⁰ Inlaks Scholarships ¹¹
Izrael	Kenneth Lindsay Scholarship Trust ¹² ; Jewish Widows' and Students' Aid Trust ¹³
Japonia	Japan IMF Scholarship Program for Advanced Studies ¹⁴ ; JSPS Overseas Challenge Program for Young Researchers ¹⁵

¹ Australia Day Foundation UK Trust, <https://www.theaustraliadayfoundationuktrust.co.uk/> [02.01.2021].

² Charles Wallace Bangladesh Trust, http://www.wallace-trusts.org.uk/cwt_bangladesh.html [02.01.2021].

³ The Charles Wallace Burma Trust, http://www.wallace-trusts.org.uk/cwt_burma.html [02.01.2021].

⁴ Canadian Centennial Scholarship Fund, <https://www.canadianscholarshipfund.co.uk/> [02.01.2012].

⁵ Kanada-UK Foundation UK Doctoral Studentships <https://www.canadaukfoundation.org/uk-doctoral-studentships> [02.01.2021].

⁶ SSHRC Doctoral Fellowships, <https://www.sshrc-crsh.gc.ca/funding-financement/programmes-programmes/fellowships-doctoral-doctorat-eng.aspx> [02.01.2021].

⁷ GBCET Chinese Students Awards, <https://www.gbcc.org.uk/educational-grants#student-awards> [02.01.2021].

⁸ China Scholarship Council, <https://www.csc.edu.cn/> [02.01.2021].

⁹ CWIT Long-Term Grants, <https://www.britishcouncil.in/study-uk/scholarships/charles-wallace-trust/long-term> [02.01.2021].

¹⁰ Tamże, [02.01.2021].

¹¹ Tamże, [02.01.2021].

¹² Kenneth Lindsay Scholarship Trust, <http://www.angloisraelassociation.com/scholarships/kenneth-lindsay-scholarship-trust> [02.01.2021].

¹³ Jewish Widows' and Students' Aid Trust, https://www.ujts.org.uk/aja_ujts_student_welfare_fund [02.01.2021].

¹⁴ Japan IMF Scholarship Program for Advanced Studies, <https://www.imf.org/external/np/ins/english/scholar.htm> [02.01.2021].

¹⁵ JSPS Overseas Challenge Program for Young Researchers, http://www.jsps.org/japanese_researchers/2018/04/overseas-challenge-program-for-young-researchers.html [02.01.2021].

Kraj	Nazwa funduszu
Meksyk	Postgraduate Scholarships Abroad ¹⁶
Pakistan	HEC Overseas Scholarships ¹⁷ ; Punjab CMMS PhD Foreign Scholarships ¹⁸ ; CWPT Doctoral Bursaries ¹⁹
Palestyna	Higher Education Scholarship Palestine ²⁰
Rosja	Global Education Program ²¹
Sudan	Gordon Memorial College Trust Fund ²²
Tajlandia	OEA Scholarships ²³
USA	Marshall Scholarships ²⁴ ; Fulbright Postgraduate Student All Disciplines Award ²⁵

Źródło: opracowanie własne.

Program Erasmus + obecnie jest jednym z najbardziej popularnych sposobów finansowania międzynarodowych, krótszych i dłuższych aktywności mobilnych dla studentów, doktorantów, nauczycieli akademickich i pracowników administracyjnych uczelni. Tabela 11 przedstawia trzy najczęściej wybierane kraje przez studentów wyjeżdżających w ramach programu Erasmus + oraz trzy uczelnie najczęściej wysyłające studentów na wymianę w ramach programu. Wynika z niej, że kraje: Hiszpania i Niemcy cieszą się największym powodzeniem zarówno z perspektywy pracowników akademickich brytyjskich, jak i polskich.

Tab. 11: Najczęściej wybierane kierunki wyjazdu w ramach programu Erasmus + oraz 3 uczelnie najczęściej wysyłające studentów na wymianę w ramach programu Erasmus + w Polsce i Wielkiej Brytanii

	Wielka Brytania	Polska
3 uczelnie z których studenci najczęściej wyjeżdżają w ramach programu Erasmus +	Uniwersytet w Edynburgu	Uniwersytet Warszawski
	Uniwersytet Warwick	Uniwersytet Wrocławski
	Uniwersytet W Glasgow	Uniwersytet Jagielloński
3 najczęściej wybierane kraje przez studentów wyjeżdżających w ramach programu Erasmus +	Hiszpania	Hiszpania
	Francja	Włochy
	Niemcy	Niemcy

Źródło: Erasmus+ 2019 in numbers, https://ec.europa.eu/assets/eac/factsheets/factsheet-uk-2019_en.html; https://ec.europa.eu/assets/eac/factsheets/factsheet-pl-2019_en.html [02.01.2021].

¹⁶ Postgraduate Scholarships Abroad, <https://www.conacyt.gob.mx/index.php/becas-y-posgrados/becas-en-el-extranjero> [02.01.2021].

¹⁷ HEC Overseas Scholarships, <https://hec.gov.pk/english/scholarshipsgrants/pages/default.aspx> [02.01.2021].

¹⁸ Punjab CMMS PhD Foreign Scholarships, <https://www.peef.org.pk/CMMS.html> [02.01.2021].

¹⁹ CWPT Doctoral Bursaries, <http://www.wallace-trusts.org.uk> [02.01.2021].

²⁰ Higher Education Scholarship Palestine, <https://www.britishcouncil.ps/en/study-uk/scholarships/hespal> [02.01.2021].

²¹ Global Education Program, <http://educationglobal.ru/> [02.01.2021].

²² Gordon Memorial College Trust Fund, <https://www.gmctf.org/> [02.01.2021].

²³ OEA Scholarships, http://www.oeauk.net/home/?page_id=1446 [02.01.2021].

²⁴ Marshall Scholarships, <https://www.marshallscholarship.org/the-scholarship> [02.01.2021].

²⁵ Fulbright Postgraduate Student All Disciplines Award, <http://www.fulbright.org.uk/going-to-the-uk/postgraduate-student-awards> [02.01.2021].

Tabela 12 z kolei ukazuje liczbę pracowników akademickich przyjeżdżających i wyjeżdżających w ramach programu Erasmus+. Wynika z niej, że zainteresowanie taką formą aktywności jest większe wśród polskich nauczycieli akademickich i pracowników administracyjnych. Na przestrzeni lat (2014-2018) można zauważyć zdecydowany wzrost wyjazdów nauczycieli Polskich w ramach programu Erasmus+ (61,14%). W roku akademickim 2018/19 wyjechało w ramach tego programu o 3 948 nauczycieli więcej niż w 2014/2015 roku. Natomiast różnica wśród nauczycieli brytyjskich wyjeżdżających wnosila tylko 1683 w stosunku do roku 2014/2015 (choć oznacza to 73,85% wzrost). Widoczny jest też wzrost w przyjazdach do Polski jak i Wielkiej Brytanii w skali 5 lat.

Tab. 12: Pracownicy akademicki i wyjeżdżający w ramach programu Erasmus+ w Wielkiej Brytanii i Polsce w latach 2014-2019

	Kraj	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18	2018/19
Wyjeżdżający	Wielka Brytania	2 279	2 908	3 238	3 437	3 962
	Polska	6 457	8 386	9 368	9 618	10 405
Przyjeżdżający	Wielka Brytania	3 435	4 397	4 794	4 968	4 693
	Polska	3 125	4 292	4 920	5 614	5 274

Źródło: Erasmus+ 2019 in numbers, https://ec.europa.eu/assets/eac/factsheets/factsheet-uk-2019_en.html; https://ec.europa.eu/assets/eac/factsheets/factsheet-pl-2019_en.html [02.01.2012].

W 2019 roku, 54 619 uczestników w 684 projektach brytyjskich skorzystało z mobilności w zakresie szkolnictwa wyższego, kształcenia i szkolenia zawodowego, edukacji szkolnej, kształcenia dorosłych i młodzieży na łączną kwotę dotacji 144 690 000 € w ramach projektu Erasmus+. Z kolei w tym samym roku zdecydowanie więcej, bo aż 63 147 uczestników w 1 283 polskich projektach skorzystało z opisywanej mobilności na niewiele mniejszą łączną kwotę dotacji 113 710 000 €. Należy tutaj podkreślić, że stawki wynagrodzeń i stypendiów w projektach typu Capacity Building Erasmus+ się znacząco różnią i brytyjscy naukowcy mają kilkukrotnie wyższy przelicznik za dzień pracy niż polscy naukowcy. Stąd w Polsce pod tymi danymi kryje się znacznie więcej projektów i aktywności projektowych niż w przypadku pracowników akademickich brytyjskich. Warto również podkreślić, że co roku nowi studenci zagraniczni przynoszą korzyści ekonomiczne w całej Wielkiej Brytanii. Całkowity wkład ekonomiczny netto studentów zagranicznych począwszy od roku 2015/16 oszacowano na 20,3 miliarda funtów.

4 WSPÓŁPRACA AKADEMICKA MIĘDZY POLSKĄ A WIELKĄ BRYTANIĄ

Zmiany w Europejskim Obszarze Szkolnictwa Wyższego oraz nowe źródła finansowania zachęcają polskich nauczycieli akademickich i studentów do podejmowania różnorodnej współpracy z angielskimi pracownikami instytucji szkolnictwa wyższego. Uwarunkowanie wzrostu umiędzynarodowienia polskich szkół wyższych związane jest nie tylko z rosnącym zainteresowaniem wyjazdami krótkoterminowymi wśród studentów i nauczycieli akademickich. Niż demograficzny i ogólna malejąca liczba studentów zwróciła uwagę kierujących polskimi uczelniami na możliwość pozyskania studentów z zagranicy i zaoferowania bardziej powszechnego płatnego kształcenia za studiowanie w obcym języku. W następstwie pojawiły się nowe formy

współpracy dydaktycznej, między uczelniami z różnych krajów, takie jak np. wspólne programy kształcenia, podwójne i wspólne dyplomy. W przypadku aktywności naukowej upowszechnienie języka angielskiego (konferencyjnego) spowodowało konieczność doskonalenia kompetencji językowych i umożliwiło współpracę nie tylko przy wspólnych publikacjach, ale również projektach naukowych i uczestnictwo w międzynarodowych sieciach, konsorcjach naukowych, stowarzyszeniach, itd.

Tabela 13 przedstawia ogólną liczbę studiujących cudzoziemców w Polsce. Pierwszym wnioskiem jest, że liczba ta się systematycznie zwiększa. W 2019 roku było to już ponad 82 tys. osób. Z roku na rok zdecydowanie coraz więcej osób studiuje u nas z Europy, Azji, a nawet z Afryki. Jeśli chodzi o studentów z innych krajów, to pierwsze miejsce zajmuje Ukraina, skąd w 2019 roku studiowało u nas ponad 39 tys. studentów i Białoruś – z ponad 8 tys. osób. Ponad 3 tys. osób przyjechało do nas studiować z Indii, i ponad 2 tys. z Hiszpanii i z Turcji.

Tab. 13: Liczba cudzoziemców studiujących w Polsce

KRAJ	Liczba studentów					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Studenci zagraniczni	46 101	57 119	65 793	72 743	78 257	82 194
Azja	5 602	6 896	9 177	11 325	13 089	15 424
Indie	545	896	2 138	2 987	3 571	3 388
Afryka	719	1 197	1 440	2 033	2 573	3 253
Europa	38 475	47 591	53 719	57 823	61 023	61 881
Białoruś	4 118	4 615	5 119	6 044	7 314	8 373
Czechy	795	1 119	1 061	1 448	1 655	1 105
Hiszpania	1 188	1 407	1 607	1 889	2 131	2 260
Litwa	932	917	802	711	648	563
Niemcy	857	1 040	1 173	1 257	1 315	1 493
Norwegia	1 538	1 581	1 531	1 466	1 494	1 423
Rosja	966	1 042	1 055	1 077	1 187	1 320
Turcja	1 024	1 205	1 471	1 807	1 928	2 203
Ukraina	23 392	30 589	35 584	37 829	39 203	39 017
Wielka Brytania	273	317	339	352	342	289
Wietnam	205	234	256	292	375	500
Stany Zjednoczone	696	717	769	768	753	727

Źródło: Szkolnictwo wyższe i jego finanse, 2014-2019, GUS, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/edukacja/szkolnictwo-wyzsze-i-jego-finance-w-2019-roku,2,16.html#archive> [03.01.2021].

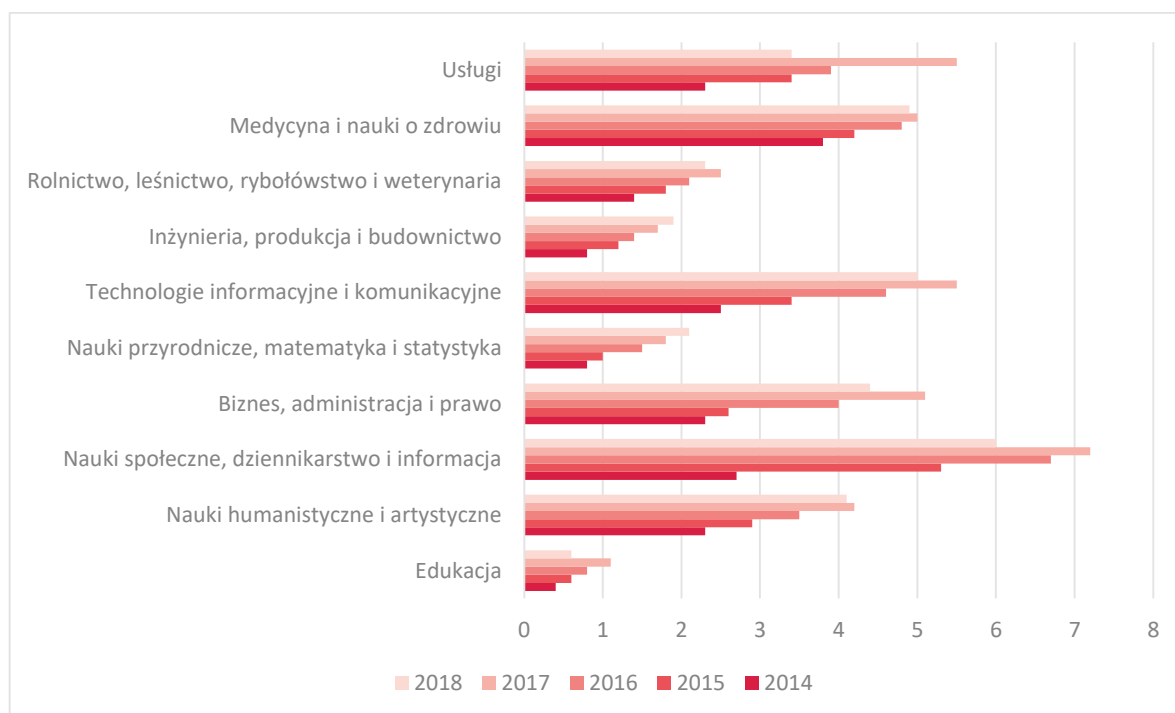
Z tabeli 13 można wywnioskować również, że zainteresowanie studiami w Polsce od 2014 roku systematycznie rośnie. Oznacza to, że nasze uczelnie mogą przyjąć większą liczbę studentów zagranicznych niż dotychczas, gdyż wskaźnik umiędzynarodowienia naszych uczelni (o czym była mowa wcześniej) nadal jest stosunkowo niski. Oznacza to tym samym duże możliwości rozwoju finansowego i organizacyjnego naszych uczelni, jeśli tylko będą gotowe na przyjęcie studentów z innych krajów. Ta gotowość oznacza przygotowanie kursów j. polskiego dla cudzoziemców (specjalistycznego kursu, przygotowującego do studiowania określonych kierunków studiów i

wyrównującego poziom uczenia ze szkół średnich w innych państwach) oraz przygotowania ciekawej oferty programów kształcenia w języku angielskim (być może również francuskim lub rosyjskim). Do tego oczywiście istotny będzie poziom jakości kształcenia, podkreślający atrakcyjność (nie tylko cenową) i konkurencyjność oferowanych w Polsce studiów dla cudzoziemców.

4.1 WYMIANA AKADEMICKA

Wymiana akademicka przyczynia się do transferu wiedzy i doświadczenia. Wykres 2 przedstawia popularność poszczególnych kierunków kształcenia wśród polskich studentów studiujących w Wielkiej Brytanii w latach 2014-2018. Wynika z niego, że największym zainteresowaniem cieszą się nauki społeczne, dziennikarstwo i informacja, trochę mniej technologie informacyjne i komunikacja oraz medycyna i nauki o zdrowiu. „Usługi” tutaj są rozumiane szeroko, jako kierunki związane na przykład z turystyką, PR, komunikacją i promocją.

Wykres 2. Odsetek studentów z Polski studiujących w Wielkiej Brytanii w latach 2014-2018 wg. dyscyplin kierunków kształcenia

Źródło: OECD, [02.01.2021].

Tabela 14 przedstawia informację ogólną na temat liczby studentów z Polski studiujących w Wielkiej Brytanii na tle innych krajów. Wynika z niej, że największe zainteresowanie studiowaniem w angielskich uczelniach przejawiają Chińczycy, Hindusi i Amerykanie. Jest to oczywiście powiązane z atrakcyjnością uzyskanego wykształcenia. Wynika to także z różnych programów wspierających finansowo studiowanie w Wielkiej Brytanii przez takie państwa jak Indie czy Chiny. Jeśli chodzi o kraje europejskie to można zaobserwować stabilizację zainteresowania studiowaniem w Wielkiej Brytanii. Z kolei, jeśli chodzi o liczbę studentów z Polski to można

zaobserwować niewielki i systematyczny wzrost od 2014/2015 roku z 5 250 do 8 380 studentów w roku 2018/2019.

Tab. 14: Informacja o liczbie studentów z Polski w Wielkiej Brytanii na tle innych krajów w latach 2014 – 2019

Rok akademicki	2014/2015	2015/2016	2016/2017	2017/2018	2018/2019
Niemcy	13 675	13 410	13 735	13 545	13 475
Francja	11 965	12 525	13 560	13 660	13 675
Chiny	89 540	90 355	95 090	106 530	120 385
Włochy	10 525	12 135	13 455	13 985	13 965
Grecja	10 130	9 780	10 045	10 135	9 920
Indie	18 325	16 720	16 550	19 750	26 685
Malezja	17 060	17 400	16 370	14 970	13 835
USA	16 865	17 075	17 580	18 885	20 120
Polska	5 250	5 650	6 585	7 545	8 380

Źródło: opracowanie własne na podstawie HESA, www.hesa.ac.uk/data-and-analysis/students/where-from [02.01.2021].

Tabela 15 obrazuje ranking 13 uczelni w Zjednoczonym Królestwie według zapisów studentów na rok akademicki 2018/2019. Wynika z niej, że najwięcej osób rozpoczęło studiowanie na Open University: 122 360 osób, UCL 41 180 osób, i w University of Manchester 40 250 osób.

Tab. 15: Liczba studentów zapisanych na rok akademicki 2018/2019

Uczelnia	Liczba studentów
Ogółem	2 383 970
The Open University	122 360
University College London	41 180
The University of Manchester	40 250
The University of Leeds	36 250
The University of Birmingham	35 445
Coventry University	34 985
The University of Edinburgh	34 275
University of Nottingham	33 540
The Nottingham Trent University	33 255
Cardiff University	33 190
The Manchester Metropolitan University	33 050
King's College London	32 895
The University of Glasgow	30 805

Źródło: HESA, <https://www.hesa.ac.uk/data-and-analysis/students/table-1> [02.01.2021].

Tabela 16 przedstawia doktorantów z Polski odbywających kształcenie za granicą w latach 2014-2018 w wybranym kraju odbywania kształcenia. Wynika z niej, że najwięcej naszych studentów studiowało właśnie w Wielkiej Brytanii: w roku 2014 aż 549 osoby. Liczba ta jednak systematycznie maleje, do 424 osób w roku 2018. Według danych z EUROSTAT w 2018 roku znacząca liczba doktorantów z Polski studiowała również we Francji (197), Szwajcarii (233) czy Holandii (157).

Tab. 16: Doktoranci z Polski odbywający kształcenie za granicą w latach 2014-2018, wybrane kraju odbywania kształcenia

	2017	2018	2019	Suma:
Uniwersytet Medyczny im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu	56	57	54	167
Śląski Uniwersytet Medyczny w Katowicach	39	36	32	107
Warszawski Uniwersytet Medyczny	39	35	23	97
Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie	36	25	25	86
Uniwersytet Medyczny w Łodzi	29	25	18	72
Uniwersytet Medyczny w Lublinie	20	15	14	49
Uniwersytet Warszawski	22	20	6	48
Uniwersytet Jagielloński w Krakowie	20	18	9	47
Gdański Uniwersytet Medyczny	14	13	9	36
Uniwersytet Wrocławski	7	14	5	26

Źródło: EUROSTAT, [02.01.2021].

Sytuacja wygląda nieco inaczej (tabela 17), jeśli weźmie się pod uwagę doktorantów z Wielkiej Brytanii odbywających kształcenie za granicą. Oni wybierali częściej w 2018 roku Irlandię (162 osoby), Austrię (234 osoby) oraz Szwajcarię (aż 246 osób). Zadziwia jednak niezwykle małe zainteresowanie studiami doktoranckimi studentów z Wielkiej Brytanii w Polsce. Najwięcej ich studiowało w 2015 roku 12 osób i tylko 6 w 2018 roku. Wynika z tego konieczność powołania programów doktorskich i systemów stypendialnych, które umożliwiłyby przygotowanie doktoratu przez brytyjskich studentów w polskich uczelniach, lub we współpracy z polskimi naukowcami. Podkreśla to również konieczność wsparcia, nie tylko finansowego, powołania wspólnych zespołów badawczych, których efektem byłyby prace naukowe i badawcze, patenty i wynalazki, międzynarodowe publikacje i z których część wyników badań mogłaby zostać wykorzystana do przygotowania doktoratu.

Tab. 17: Doktoranci z Wielkiej Brytanii odbywający kształcenie za granicą w latach 2014-2018, wybrane kraju odbywania kształcenia

Kraj	2014	2015	2016	2017	2018
Belgia	87	83	77	18	17
Czechy	118	126	127	119	100
Dania	120	98	81	77	66
Irlandia	42	38	23	21	12
Hiszpania	:	:	69	106	107
Francja	305	280	240	211	197
Włochy	83	66	59	46	46
Holandia	143	137	138	149	157
Austria	148	141	130	125	100
Portugalia	36	40	42	38	36
Słowacja	138	139	127	115	94
Finlandia	86	91	73	71	54

Kraj	2014	2015	2016	2017	2018
Szwecja	104	94	96	91	84
Wielka Brytania	549	502	461	440	424
Norwegia	44	44	52	45	47
Szwajcaria	221	229	246	239	233
Turcja	5	11	13	17	16

Źródło: EUROSTAT, [02.01.2021].

Występująca asymetria mobilności zagranicznej w kontekście uczelni polskich i brytyjskich wskazuje nie tylko na większą atrakcyjność programów studiowania po stronie Zjednoczonego Królestwa, ale również na większą atrakcyjność otoczenia społeczno-gospodarczego. Możliwość nawiązania kontaktów, uczestniczenia w sieciach społecznych, podejmowania pracy nawet czasowej podczas studiowania zdecydowanie zachęca do studiowania w Wielkiej Brytanii. Do tego możliwość podjęcia ciekawej pracy tuż po studiach i kariery w międzynarodowej korporacji jest dodatkowym argumentem.

Z perspektywy pracowniczej cele współpracy akademickiej są różne i związane są najczęściej z aktywnością uczelnianą poszczególnych nauczycieli akademickich (dydaktyczną, szkoleniową, czy naukowo-badawczą). Często oparta jest na kontaktach bezpośrednich, przyjacielskiej relacji, szacunku i zaufaniu, i od nich najwięcej zależy. Uczestnictwo w programach i projektach międzynarodowych stymulujących tą współpracę oraz finansujących ją, zdecydowanie wpływa pozytywnie na udział w nich polskich pracowników.

4.2 WSPÓŁPRACA BADAWCZA

W celu prezentacji rozwoju współpracy badawczej pomiędzy Polską a Wielką Brytanią wykorzystane zostały wyniki wyszukiwania bazy publikacji Scopus. Została ona opracowana przez firmę Elsevier. Jest bardzo dobrym źródłem informacji, na temat współpracy badawczej, gdyż nie pomija publikacji z obszaru nauk społecznych oraz humanistycznych, co ma miejsce w przypadku bazy Web of Science firmy Clarivate (dawniej Thompson-Reuters). Sama firma Elsevier opisuje swoją bazę jako najobszerniejszy na świecie indeks publikacji naukowych, oferujący „najwyższą jakość danych”. Istotnym jest fakt, że baza Scopus jest traktowana jako punkt odniesienia w polskich przepisach dotyczących zasad ewaluacji jakości działalności naukowej.

Stąd tabela 18 przedstawia liczbę publikacji naukowych indeksowanych w bazie Scopus. By lepiej zilustrować intensywność współpracy badawczej Polski dla porównania podano również ogólną liczbę publikacji afiliowanych w Wielkiej Brytanii oraz osobno w Polsce. Publikacje powstałe we współpracy zostały wyszukane jako kryterium AFFILCOUNTRY (Poland AND „United Kingdom”). Ostatni wiersz tabeli przedstawia łączną liczbę publikacji wspólnych dostępnych w bazie Scopus.

Z tabeli 18 wynika, że największy przyrost wspólnych publikacji wystąpił w latach 2016 (o 419 pozycji) i 2020 (o 488 pozycji). Biorąc pod uwagę cykl badawczy i publikacyjny dotyczy to współpracy przynajmniej za dwa lub trzy lata wcześniej. W tabeli widać również ogromne różnice w liczbie opublikowanych dokumentów indeksowanych w bazie brytyjskich i polskich naukowców. Średnio pięć razy więcej rezultatów jest po stronie publikacji ze Zjednoczonego Królestwa. Jeśli wziąć pod uwagę wszystkie publikacje łącznie za lata 2014-2020, to różnica jest prawie 4,5-krotna, na niekorzyść polskich nauczycieli akademickich. Widać również, jak niewielką część stanowią wspólne publikacje, zarówno jeśli chodzi o całkowitą liczbę publikacji polskich (6%), jak i całkowitą

liczbę publikacji autorów brytyjskich (1,3%). Nie mniej jednak, jest obserwowalny stały niewielki trend wzrostowy w ostatnich latach w ujęciu ilościowym. Na tej podstawie można prognozować, że w najbliższej przyszłości zostanie on utrzymany.

Tab. 18: Liczba publikacji dostępnych w Scopus, według kraju afiliacji (AFFILCOUNTRY)

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Belgia	87	94	115	119	9	7
Bułgaria	0	0	1	29	32	41
Czechy	12	12	8	9	10	11
Dania	84	80	78	86	87	86
Irlandia	417	155	136	148	139	162
Francja	88	91	102	105	108	112
Włochy	20	14	14	30	24	31
Łotwa	6	3	7	16	11	13
Austria	127	170	198	215	229	234
Polska	9	6	12	5	4	6
Portugalia	166	29	28	31	35	33
Rumunia	4	6	5	2	4	3
Finlandia	56	67	64	67	71	65
Szwecja	63	69	65	62	75	76
Islandia	7	8	16	19	16	21
Norwegia	15	16	19	20	23	30
Szwajcaria	166	197	209	220	215	246
Turcja	:	6	6	7	8	6

Źródło: Scopus (dostęp za pośrednictwem Biblioteki Jagiellońskiej), [02.01.2021].

Tabela 19 przedstawia liczbę publikacji polsko-brytyjskich w latach 2014-2019 według najbardziej popularnych dyscyplin (top 10). Na pierwszym miejscu jest Medycyna (łącznie 5 348 publikacji), na drugim Fizyka (5 156 publikacji), a na trzecim Biochemia, genetyka i biologia molekularna (łącznie 2 239 publikacji). Nauki społeczne są dopiero na 12 miejscu (z 952 publikacjami), na 22 miejscu jest Biznes, zarządzanie i rachunkowość (z 252 publikacjami) i na 23 miejscu jest Ekonomia, ekonometria i finanse (z 249 publikacjami). Widać, że zdecydowanie dominują w naszej współpracy nauki oparte na wspólnych, konkretnych badaniach, wymagających długotrwałej pracy zespołów badawczych i dobrze funkcjonujących laboratoriów.

Tab. 19: Liczba publikacji polsko-brytyjskich w kolejnych latach według dyscyplin (top 10)

Rok	Wielka Brytania	Polska	Polska i Wielka Brytania
2014	199 610	42 188	2 342
2015	203 646	44 225	2 435
2016	212 433	47 603	2 854
2017	220 451	49 267	3 027
2018	219 511	51 541	3 107
2019	214 823	51 875	3 191
2020	225 754	52 831	3 679
Wszystkie lata razem	1 504 641	341 357	20 637

Źródło: Scopus (dostęp za pośrednictwem Biblioteki Jagiellońskiej), [02.01.2021].

W tabeli 20 z kolei przedstawiona jest liczba najaktywniejszych publikacyjnie polskich ośrodków naukowo-badawczych. Zdecydowanie pierwsze miejsce zajmuje w niej Uniwersytet Warszawski z niewielką przewagą przed Polską Akademią Nauk. Dane pobrane 8 stycznia 2021 roku z bazy Scopus, wskazują, jak bardzo dynamicznie zmienia się liczba indeksowanych dokumentów: Uniwersytet Warszawski ma obecnie 2 925 wspólnych publikacji, a Polska Akademia Nauk 2 819. Mimo systematycznie rosnącej liczby powstających wspólnych publikacji polsko-brytyjskich, współpraca ta jest zdominowana głównie jeszcze tylko przez 5 ośrodków z Polski: Instytut Fizyki Jądrowej im. H. Niewodniczańskiego Polskiej Akademii Nauk, Uniwersytet Jagielloński, Akademię Górniczo-Hutniczą w Krakowie oraz Politechnikę Warszawską.

Tab. 20: Publikacje polsko-angielskie w kolejnych latach według polskiej afiliacji instytucjonalnej

Nazwa dyscypliny	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Razem
Medycyna	640	759	891	953	1023	1101	5 367
Fizyka	814	738	886	930	940	849	5 157
Biochemia, genetyka i biologia molekularna	303	372	368	389	373	434	2 239
Nauki inżynieryjne	264	266	309	312	313	301	1 765
Nauki o ziemi i planetach	236	219	287	294	298	270	1 604
Rolnictwo i nauki biologiczne	211	212	202	239	224	231	1 319
Informatyka	177	158	243	198	224	243	1 243
Inżynieria materiałowa	151	145	185	193	208	202	1 084
Matematyka	153	135	202	176	188	182	1 036
Chemia	113	140	152	171	175	199	950
Ogółem	2 343	2 435	2 855	3 027	3 107	3 190	16 957

Źródło: Scopus (dostęp za pośrednictwem Biblioteki Jagiellońskiej), [02.01.2021].

W tabeli 21 znajduje się ranking 14 brytyjskich naukowych instytucji z którymi współpracowali najczęściej badacze z polskich instytucji w sumie z od 2014 do 2020 roku. Listę otwiera University of Cambridge (z 2 777 liczbą wspólnych publikacji) oraz Imperial College London (2 730 wspólnych publikacji). Każda uczelnia z tabeli współpracowała przy wspólnych publikacjach z polskimi instytucjami minimum ponad 1 200 razy.

Tab. 21: Ranking 14 brytyjskich instytucji naukowych, z których najczęściej pochodzili współautorzy polsko-brytyjskich publikacji w latach 2014-2020

Nazwa instytucji	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Razem
Uniwersytet Warszawski	339	327	460	425	442	458	470	2 451
Polska Akademia Nauk	405	354	418	425	418	403	397	2 423
Instytut Fizyki Jądrowej im. H. Niewodniczańskiego Polskiej Akademii Nauk	275	284	274	283	280	252	241	1 648
Uniwersytet Jagielloński w Krakowie	214	270	317	258	313	267	175	1 639

Nazwa instytucji	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Razem
Akademia Górniczo – Hutnicza w Krakowie	227	231	227	217	223	218	259	1 343
Politechnika Warszawska	-	-	190	200	250	171	176	1 038

Źródło: Scopus (dostęp za pośrednictwem Biblioteki Jagiellońskiej), [02.01.2021].

Biorąc pod uwagę publikacje o największym zasięgu oddziaływania, mierzonym liczbą cytowań, wśród pięćdziesięciu najczęściej cytowanych publikacji najwięcej ma wspólny tekst pt. Observation of gravitational waves from a binary black hole merger, (5 414 cytowań), który został opublikowany w Physical Review Letters w 2016 roku. Dotyczył badania sygnału fal grawitacyjnych i czarnych dziur. Został przypisany do Fizyka i Astronomia i miał 1 011 autorów. Z Polski afiliowany był przez 5 instytucji: Centrum Astronomiczne im. Mikołaja Kopernika Polskiej Akademii Nauk, Obserwatorium Astronomiczne Uniwersytetu Warszawskiego, Uniwersytet w Białymstoku, Narodowe Centrum Badań Jądrowych w Świerku, Instytut Matematyki Polskiej Akademii Nauk oraz Instytut Astronomii im. J. Gila Uniwersytetu Zielonogórskiego; a z Wielkiej Brytanii przez 11 instytucji. Kolejny artykuł reprezentuje Medycynę i nosi tytuł: 2016 ESC Guidelines for the diagnosis and treatment of acute and chronic heart failure. Został opublikowany w European Heart Journal w 2016 roku i ma 5 124 cytowania. Ta publikacja zasługuje na podkreślenie, ponieważ jako pierwszego autora wymieniono tutaj Piotra Ponikowskiego z afiliacją Wrocławskiego Uniwersytetu Medycznego. (Te dwa najbardziej cytowane artykuły powtarzają się także w przypadku współpracy polsko-amerykańskiej.) Trzecim z kolei jest tekst pt. Planck 2015 results: XIII. Cosmological parameters, opublikowany w Astronomy and Astrophysics w 2016 roku z 4 506 cytowaniami. Został przygotowany przez 261 autorów. Dotyczył badań polaryzacji kosmicznego mikrofalowego promieniowania. Został afiliowany przez badaczy z dwóch polskich instytucji: Centrum Astronomicznego im. M. Kopernika PAN oraz Obserwatorium Astronomiczne Uniwersytetu Warszawskiego oraz afiliowany przez 12 instytucji z Wielkiej Brytanii. Czwartym jest artykuł pt.: Biological insights from 108 schizophrenia-associated genetic loci, z 3 726 cytowaniami. Został opublikowany w Nature w 2014 przez 300 współautorów. Był afiliowany aż przez 18 instytucji z Wielkiej Brytanii i tylko przez jedną z Polski: Pomorski Uniwersytet Medyczny w Szczecinie. Z kolei czwartym tekstem jest Combined nivolumab and ipilimumab or monotherapy in untreated Melanoma, (3715 cytowań), posiadającym w sumie 31 autorów. Afiliowany był między innymi przez przez 2 uczelnie brytyjskie: Department of Medical Oncology, Royal Marsden Hospital, London, United Kingdom i South West Wales Cancer Institute, Singleton Hospital, Swansea, oraz jedną instytucję z Polski: Centrum Onkologii - Instytut im. Marii Skłodowskiej-Curie. Listę 50 najczęściej cytowanych publikacji zamyka artykuł pt: Long-Term use of ticagrelor in patients with prior myocardial infarction, przygotowany przez 25 autorów z różnych krajów i opublikowany w 2015 roku w New England Journal of Medicine z 1 036 cytowaniami. Został przygotowany we współpracy z takimi instytucjami brytyjskimi jak: National Heart and Lung Institute, Royal Brompton Hospital, Imperial College oraz Department of Cardiovascular Science, University of Sheffield, a także jedną instytucją z Polski: Szpital Grochowski w Warszawie. Publikacja ta ma charakter medyczny i dotyczy terapii pacjentów po zawale mięśnia sercowego.

Wszystkie wymienione teksty z listy najczęściej cytowanych (stan na 02.01.2021r. według bazy Scopus) wymagały zaawansowanej i długoletniej współpracy przy skomplikowanych badaniach. Potwierdzają założenie, że współczesne badania nie są możliwe do prowadzenia bez odpowiedniego wsparcia zespołów badawczych: finansowego i organizacyjnego i oczywiście bez międzynarodowej współpracy. W przypadku wielu publikacji afiliowanych przez brytyjskie

instytucje z jednej uczelni przypisanych do publikacji jest wielu autorów. W przypadku polskich instytucji zazwyczaj jest to jedna lub tylko kilka osób. Stąd od razu nasuwa się konkluzja, dotycząca niewystarczającego poziomu współpracy i komunikacji badawczej w naszym kraju, skutkująca słabszą niż w przypadku Wielkiej Brytanii współpracą międzyuczelnianą i w efekcie także międzynarodową.

Tabela 22 przedstawia listę najczęściej powtarzających się słów/terminów kluczowych (top 50) we wspomnianych wcześniej artykułach opublikowanych od 2014 roku. W celu uniknięcia zbędnych nieścisłości językowych wynikających z tłumaczenia, zostały one przedstawione w pisowni oryginalnej. Wśród tych najbardziej popularnych słów kluczowych znajdują się takie, które opisują tematykę artykułu (n.p. Human, Humans, Female, Male, Adult), jak i zastosowaną procedurę badawczą (n.p. Controlled Study, Procedures, Review, Retrospective Study). Warte odnotowania jest obecność słowa kluczowego Polska na 40 miejscu oraz United Kingdom na odległym, bo 76. miejscu.

Tab. 22: Lista najczęstszych słów kluczowych (keyword) według Scopus.

Nazwa instytucji	Liczba wspólnych publikacji
University of Cambridge	2 777
Imperial College London	2 730
University of Oxford	2 543
University College London	2 320
The University of Manchester	2 276
The University of Edinburgh	2 116
University of Birmingham	2 061
University of Glasgow	1 956
University of Warwick	1 717
University of Bristol	1 621
King's College London	1 459
University College Dublin	1 389
The University of Sheffield	1 381
Queen Mary University of London	1 219

Źródło: Scopus (dostęp za pośrednictwem Biblioteki Jagiellońskiej), [02.01.2021].

Tabela 23 stanowi zestawienie najczęściej cytowanych polskich autorów publikujących we współpracy z badaczami z Wielkiej Brytanii w sumie za lata 2015-2020. Oprócz imienia i nazwiska badacza podano jego afiliację, reprezentowaną dyscyplinę, liczbę powiązanych dokumentów (we współautorstwie), liczbę cytowań oraz najczęstsze słowa kluczowe. Tabela 23 nie pozostawia najmniejszych wątpliwości – najbardziej cytowani są polscy fizycy zajmujący się badaniami fizyki jądrowej. A prace te są rezultatem współpracy ponadnarodowej, obejmującej wiele ośrodków, nie tylko z Wielkiej Brytanii i Polski. Większość artykułów stanowią zespoły wieloautorskie składające się z ponad kilkuset współautorów z różnych krajów oraz afiliowanych ośrodków zagranicznych.

Tab. 23: Najczęściej cytowani polscy autorzy publikujący we współpracy z Wielką Brytanią

Keyword	Liczba	Keyword	Liczba	Keyword	Liczba
Human	6 092	Nonhuman	1 059	Very Elderly	652
Humans	5 324	Adolescent	922	Practice Guideline	639
Article	5 092	Treatment Outcome	922	Unclassified Drug	628
Female	3 752	Follow Up	912	Aged, 80 And Over	614
Priority Journal	3 649	Animals	896	Prospective Study	610

Keyword	Liczba	Keyword	Liczba	Keyword	Liczba
Male	3 533	Risk Factor	891	Poland	605
Adult	2 872	Young Adult	887	Outcome Assessment	544
Controlled Study	3 627	Animal	864	Blood	540
Major Clinical Study	2 319	Physiology	819	Drug Efficacy	539
Middle Aged	2 151	Pathology	787	Drug Safety	510
Aged	1 941	Review	787	Questionnaire	491
Europe	1 519	Mortality	768	Complication	462
Procedures	1 328	Randomized Controlled Trial	765	Prospective Studies	461
Genetics	1 294	Child	708	Prognosis	443
Clinical Trial	1 209	Cohort Analysis	686	Prevalence	434
Multicenter Study	1 208	Risk Factors	678	Retrospective Study	429
Metabolism	1 126	Pathophysiology	667		

Źródło: Scopus (dostęp za pośrednictwem Biblioteki Jagiellońskiej), [02.01.2021].

W naszych wspólnych polsko-brytyjskich publikacjach jako dodatkowi autorzy występują też badacze z prawie całego świata. Według bazy z 8 stycznia 2021 roku najwięcej dodatkowych współautorów było m.in. z: Niemiec (9 315), Włoch (8 317), USA (8 275), Francji (7 913), Hiszpanii (7 149), Holandii (6 221), Szwajcarii (5 453), Belgii (4 425), Szwecji (4 354), Rosji (4 252), Czech (3 971), Austrii (3 846) i Chin (3 803).

Ilustracją jakości publikacji powstających we współpracy polsko-brytyjskiej jest Tabela 24. Przedstawia ona liczbę artykułów opublikowanych w najbardziej rozpoznawalnych i najważniejszych czasopismach (Top 10% journals by SJR), reprezentujących dyscypliny wymienione w Tabeli 19. Nie są to wszystkie publikacje znajdujące się w tego rodzaju czasopismach, ale zostały przedstawione albo czasopisma z największą liczbą takich artykułów, albo najwyższej znajdujące się na liście SJR w poszczególnych wyodrębnionych dyscyplinach.

Tabela 21 przedstawia liczbę artykułów polsko-brytyjskiego współautorstwa opublikowanych w latach 2014-2019 według dyscyplin ze wskaźnikiem cytowania. Nie są to wszystkie publikacje znajdujące się w tego rodzaju bazie, ale zostały przedstawione albo czasopisma z największą liczbą takich artykułów, albo najwyższej znajdujące się na liście SJR. Należy od razu podkreślić, że i tak lista wybranych czasopism przedstawionych w tabeli 24 zawiera 9 424 artykułów, co już stanowi imponujące ponad 45% wszystkich polsko-brytyjskich artykułów.

Tab. 24: Liczba artykułów polsko-brytyjskiego współautorstwa opublikowane w Top 10% journals by SJR w latach 2014-2019 według dyscyplin

Imię i nazwisko	Afiliacja	Dyscyplina	h-index	Liczba publ.	Liczba cytowań	Słowa kluczowe
Konecki, Marcin	Uniwersytet Warszawski	Fizyka	99	1 045	57 022	Top Quark; Partons; Higgs Bosons Supersymmetry; Leptons; Pair Production Ionic Collisions; Quark-Gluon Plasma; Relativistic Heavy-ion Collisions
Białkowska, Helena	Narodowe Centrum Badań Jądrowych, Otwock,	Fizyka	99	1 056	58 027	Top Quark; Partons; Higgs Bosons Supersymmetry; Leptons; Pair Production Ionic Collisions; Quark-Gluon Plasma; Relativistic Heavy-ion Collisions
Piotr Ponikowski	Wrocławski Uniwersytet Medyczny	Medycyna	12 1	733	110 029	Cardio-Renal Syndrome; Tolvaptan; Sodium Potassium Chloride Symporter Inhibitors Ferric Carboxymaltose; Anemias; Chronic Heart Failure Ejection; Heart Failure; Mineralocorticoid Antagonist
Boimska, B.	Narodowe Centrum Badań Jądrowych, Otwock	Fizyka	97	958	47 734	Top Quark; Partons; Higgs Bosons Supersymmetry; Leptons; Pair Production Ionic Collisions; Quark-Gluon Plasma; Relativistic Heavy-ion Collisions
Misiura, Maciej	Uniwersytet Warszawski	Fizyka	80	741	29 170	Top Quark; Partons; Higgs Bosons Supersymmetry; Leptons; Pair Production Ionic Collisions; Quark-Gluon Plasma; Relativistic Heavy-ion Collisions
Budaj, Andrzej J.	Szpital Grochowski, Warszawa	Medycyna	87	272	70 995	Drug Eluting Stent; Ticagrelor; Percutaneous Coronary Intervention Atrial Fibrillation; Anticoagulant Agent; Warfarin Proprotein Convertase 9; Alirocumab; Familial Hypercholesterolemia

Imię i nazwisko	Afilacja	Dyscyplina	h-index	Liczba publ.	Liczba cytowań	Słowa kluczowe
Walczak, Marek Bohdan	Uniwersytet Warszawski	Fizyka	54	589	15 246	Top Quark; Partons; Higgs Bosons Supersymmetry; Leptons; Pair Production Ionic Collisions; Quark-Gluon Plasma; Relativistic Heavy-ion Collisions
Rutkowski, Piotr L.	Ministerstwo Zdrowia	Medycyna	59	361	25 936	Gastrointestinal Stromal Tumors; Imatinib; Sunitinib Nivolumab; Pembrolizumab; Programmed Death 1 Ligand 1 Dabrafenib; Trametinib; GDC-0973

Źródło: Scopus (dostęp za pośrednictwem Biblioteki Jagiellońskiej), [02.01.2021].

Rola międzynarodowej współpracy badawczej jest podkreślana także w raporcie przygotowanym na zlecenie Universities UK International. Wynika z niego, że 57,2% wszystkich brytyjskich publikacji było wynikiem międzynarodowej współpracy badawczej. 20,9% wszystkich pracowników zatrudnionych w uniwersytetach w Zjednoczonym Królestwie pochodzi z zagranicy. W 2018-19 latach 16,5% brytyjskich publikacji znalazło się w 10% najczęściej cytowanych na świecie. W efekcie publikacje autorów brytyjskich stanowiły 9,8% cytowań na świecie, wyprzedziły je tylko Stany Zjednoczone i Chiny. Z omawianego raportu wynika również, że uczelnie w Wielkiej Brytanii systematycznie przyciągają czołowych naukowców i inwestycje z całego świata poprzez globalne partnerstwa i współpracę brytyjskich instytucji szkolnictwa wyższego. Było to widoczne szczególnie w 2019 r. kiedy to wzrósł udział finansowania badań naukowych w Wielkiej Brytanii ze źródeł zagranicznych, przy czym 23,8% całkowitego finansowania badań w Wielkiej Brytanii pochodzi ze źródeł międzynarodowych w tym UE. W omawianym raporcie zwrócono uwagę, że uczeni z Wielkiej Brytanii najczęściej tworzą wspólne publikacje z partnerami badawczymi ze Stanów Zjednoczonych, Niemiec i Francji. Sama Wielka Brytania jest również popularnym partnerem, zajmując pierwsze miejsce w Irlandii, drugie w przypadku większości pozostałych partnerów, trzecie w Austrii, Szwajcarii i Kanadzie oraz czwarte w Japonii. Jeśli chodzi o podział dyscyplinowy współpracy akademickiej, to największy udział publikacji międzynarodowych w 2019 r. odnotowano w Naukach o Ziemi i astronomii (74,0%). Najczęstszymi partnerami Wielkiej Brytanii w ramach programu „Horyzont 2020” były Niemcy, Francja i Hiszpania - odpowiednio 19,9%, 15,7% i 15,1%.

Podsumowując część dotyczącą współpracy naukowo-badawczej pomiędzy Polską a Wielką Brytanią, zaznaczyć należy, że rozwija się ona systematycznie w ciągu analizowanego okresu czasu. Jest jednak widoczny potencjał dotyczący zwiększenia tej kooperacji zarówno w ujęciu liczbowym, czyli przygotowanych publikacji i projektów, jak również w zwiększeniu aktywnego udziału innych ośrodków naukowych z Polski. Na ten czas w tych kontaktach dominują: uniwersytety oraz techniczne i medyczne uczelnie. Jest to spowodowane m.in. udziałem tych uczelni w projektach międzynarodowych przede wszystkim w takich dziedzinach jak: fizyka, astronomia, medycyna, nauki inżynierskie czy informatyka. Część tych wspólnych projektów jest współfinansowana przez Narodowe Centrum Nauki czy Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

4.3 WSPÓŁPRACA W ZAKRESIE PROMOCJI NAUKI JĘZYKA POLSKIEGO

Ogólnie współpracę polsko-brytyjską można oceniać dość pozytywnie. Jest ona uwarunkowana historycznie, politycznie i ekonomicznie. W znacznej części jest oparta na długotrwałych i bezpośrednich relacjach między ludzkich, wynikających z sieci współpracy projektowej lub biznesowej, a także są wynikiem różnych znaczących wydarzeń w naszej wspólnej historii (pierwsze ślady Polaków w Zjednoczonym Królestwie można znaleźć w publikacjach dotyczących szlaków handlowych z XIV i XV wieku). Nasze powiązania wojenne i powojenne, a także migracje w XX wieku (polityczne i ekonomiczne) spowodowały, że obecnie język polski stał się drugim po walijskim językiem najczęściej słyszalnym w Zjednoczonym Królestwie. To oczywiście może oznaczać potencjalnie duże zainteresowanie nauką języka polskiego. Jednak rzeczywistość jest inna, mimo owej licznej grupy osób posiadających polskie korzenie czy nawet polskie obywatelstwo. Owszem, dość dużą popularnością cieszą się ponownie (od 2004 roku) i nadal Polskie Szkoły Sobotnie i egzaminy po szkole średniej, w których można zdawać język polski, ale nie obserwuje się zwiększonego zainteresowania studiowaniem Polish Studies. Stąd bardziej niż na polonię należy liczyć na partnerów Polaków, którzy chcą poznać kulturę i historię swoich bliskich, lub też na osoby zainteresowane kulturą Polski lub chcące podjąć pracę u nas (lub z nami). Dlatego nadal najlepszą metodą promowania nauki języka polskiego oraz wiedzy o Polsce i jej kulturze na poziomie wyższym jest współpraca z brytyjskimi ośrodkami slawistyki (Slavic Studies; Slavic languages). Stąd są one częścią większych jednostek zajmujących się studiami regionalnymi nad Europą Wschodnią oraz Środkowo-Wschodnią. W Wielkiej Brytanii w czołówce znajdują się następujące uczelnie:

- Uniwersytet w Cambridge, który posiada Department of Slavonic Studies ;
- Trinity College Dublin, z Department of Russian and Slavonic Studies ;
- University of Oxford, z Faculty of Medieval and Modern Languages ;
- University of Glasgow, z School of Modern Languages and Cultures ;
- University College London, z School of Slavonic and East European Studies ;
- University of Manchester, z School of Arts, Languages and Cultures ;
- University of Sheffield, z Russian and Slavonic Studies .

Uczelnie te posiadają także ofertę dotyczącą uczestnictwa w krótkich kursach języka polskiego (semestralnych) i w „open” kursach. Kursy te są dostępne dla osób pracujących, studentów oraz doktorantów. W większości tych uczelni jest możliwość przygotowania rozprawy doktorskiej związanej z kulturą i historią Polski. Jednak zmniejszające się ogólne zainteresowanie studiami humanistycznymi i filologicznymi w ostatnim czasie, zmusza do konieczności przemyślenia sposobów promocji tych działań oraz reorganizacji obecnej oferty kształcenia.

W Wielkiej Brytanii współpraca z Polską na poziomie szkolnictwa wyższego zmieniła na korzyść w 2014 roku, kiedy to została dopracowana polityka rządu polskiego w zakresie umiędzynarodowienia szkolnictwa wyższego. Pojawiły się dedykowane inicjatywy, jak np. finansowanie badań tematycznych, grantów badawczych, kierunków studiów, itd. Promowane zostały także takie aktywności jak Program Studiów o Współczesnej Polsce, który został założony przez Fundację Noble, adresowany do szkół wyższych i poświęcony w całości badaniu współczesnej Polski i jej transformacji po 1989 roku. Być może należy uruchomić odpowiednik kampanii marketingowej „Ready, Study, Go! Poland”, tym razem skierowanej do studentów z Wielkiej Brytanii i wykorzystać do promocji tych działań także tym razem media społecznościowe oraz portal Study in Europe Komisji Europejskiej. Trzeba również wziąć pod uwagę, że wiele dzieci emigrantów z Wielkiej Brytanii może być zainteresowanych studiowaniem w Polsce, a decyzje pozytywną podejmie, jeśli będzie możliwe otrzymanie polskiego stypendium, a następnie

nieodpłatne studiowanie w polskiej uczelni wyższej. Większą promocję powinien mieć też konkurs INTERSTUDENT na najlepszego studenta zagranicznego w Polsce.

Sponsorowane i tworzone na nowo kierunki studiów powinny być interdyscyplinarne, w których umiejętnie połączy się naukę języka, historię, kulturę i biznes oraz kompetencje z umiejętnościami niezbędnymi na przyszłym rynku pracy. Konieczne jest również opracowanie atrakcyjnej oferty kursów językowych łączących różne aktywności studentów skierowane nie tylko do polonii i dzieci imigrantów, ale także do szerokiego grona słuchaczy.

Promocję kultury, historii i języka polskiego należy uzależnić od grupy osób dla których te aktywności będą dedykowane, a także od miejsca i możliwych do wykorzystania narzędzi promocyjnych. W przypadku uczelni należy pamiętać o wspieraniu bardzo różnych aktywności studentów i pracowników akademickich. Czyli od organizowania (sfinansowania) atrakcyjnych i interdyscyplinarnych kierunków studiów, opartych na indywidualnym tutoringu, coachingu czy mentoringu, prowadzonych przez zaangażowanych nauczycieli akademickich pracujących z wykorzystaniem innowacyjnych metod dydaktycznych. Konieczne będzie uruchomienie sponsorowania stypendiów dla osób studiujących te kierunki, po właśnie rozszerzanie oferty kursów dodatkowych skierowanych do szerokiego grona odbiorców, czyli także do osób współpracujących z Polakami lub mieszkającymi z nimi. Podsumowując te inicjatywy, konieczne jest wsparcie uczelni polskich w kreowaniu marki uczelni posiadającej wysoką jakość kształcenia i nastawionej na współpracę polsko-brytyjską, wykorzystującą potencjał programów międzynarodowych do promocji Polski jako atrakcyjnego miejsca do studiowania. Stąd, na podstawie naszych dotychczasowych doświadczeń uważamy, że studentów i nauczycieli akademickich należy zachęcać do udziału w różnych:

- projektach (nie tylko naukowych, np. związanych z przygotowaniem plakatu promującego historię i kulturę polski), powiązanych z grantami kilkuletnimi i mnini grantami (badawczymi, społecznymi, itd.),
- nagrodach (dla osób promujących język polski w Wielkiej Brytanii);
- konkursach promujących język polski (w tym na opowiadanie o historii z wykorzystaniem storytellingu, grywalizacji, czy wystąpień w mediach społecznościowych: webinary, podcasty), grach miejskich,
- konferencjach, itd.

Inicjatywy te powinny być inaczej promowane wśród cudzoziemców zamieszkujących Polskę oraz wśród dzieci imigrantów w Polsce, inaczej dla Polaków mieszkających za granicą i ich dzieci, i w końcu inaczej dla osób dotychczas nie związanych w żaden sposób z Polską, a szukających informacji o jej kulturze i historii. W tej grupie mogą znaleźć się osoby zainteresowane studiami w Polsce z grup narodowych dotychczas nie branych pod uwagę, czyli z innych niż słowiańskie krajów UE, z Azji, Afryki i Ameryki Południowej. Fundowanie dla nich stypendiów na studia może długofalowo skutkować współpracą gospodarczą i właśnie naukową. W efekcie osoby te będą absolwentami tych różnych inicjatyw mogą stać się ambasadorami i promotorami kultury polskiej za granicą, robiąc to skuteczniej i efektywniej, niż wszelkie sformalizowane i instytucjonalne formy. Do promocji języka i kultury polskiej można też wykorzystać sławnych Polaków: w tym szczególnie sportowców, artystów i ludzi kultury.

4.4 KIERUNKI ROZWOJU WSPÓŁPRACY

Analizując możliwości rozwoju współpracy pomiędzy Wielką Brytanią a Polską należy wziąć pod uwagę te elementy, które zostały wcześniej omówione w raporcie. Kluczowe dla zaplanowania dalszych działań jest pamiętanie o znaczącej dysproporcji potencjału edukacyjnego i badawczego istniejącej pomiędzy Polską a Wielką Brytanią; o specyfice mobilności studentów oraz kadry naukowej oraz o barierach i zachętach we wspólnym prowadzeniu działalności naukowej, zwieńczonej wspólnymi publikacjami, patentami, etc.

Jeśli chodzi o współpracę badawczą, w tym przegląd najczęściej cytowanych publikacji w ramach współpracy polsko-brytyjskiej z lat 2015-20 od razu widać, że istotna jest współpraca przy zaawansowanych projektach wielonarodowych. Badania z zakresu fizyki czy medycyny wymagają zaangażowania ogromnych środków, czy przeprowadzenia znacznej liczby testów klinicznych, czego nie można zagwarantować w ramach współpracy bilateralnej. W działaniach na rzecz zwiększenia międzynarodowej widoczności polskiej nauki należy przede wszystkim wspierać multilateralne kontakty naukowe, bo taki jest trend współczesnych badań.

Jeśli chodzi o współpracę dydaktyczną, to konieczne będzie uruchomienie programu odpowiadającego programowi Erasmus+ dedykowanemu właśnie aktywnościom dydaktycznym. Wyjście Zjednoczonego Królestwa z UE oznacza, że nie będzie ono mogło na dotychczasowych warunkach korzystać z tego programu. Zatem także polscy studenci i naukowcy będą poszukiwać nowych źródeł finansowania krótko i długoterminowych wyjazdów dydaktycznych do Wielkiej Brytanii. Szansą dla zwiększenia widoczności polskich uczelni na arenie międzynarodowej może być otwarcie się na aktywność Brytyjskich uczelni działającymi poza granicami swojego kraju. Takim pozytywnym przykładem może być Uniwersytet Coventry, który otworzył filię w Polsce i który od września 2020 roku oferuje studia uniwersyteckie w systemie brytyjskim, prowadzone w języku angielskim.

Dotychczasowe wsparcie rządowe premiowało raczej duże ośrodki naukowe i ich „zaradność”, należy opracować programy wspierające współpracę międzynarodową w mniejszych uczelniach, szczególnie o profilu praktycznym. System szkolnictwa wyższego w Zjednoczonym Królestwie promuje łączenie nauki i praktyki, a jak ukazano wcześniej cały proces kształcenia jest nastawiony na aktywne metody dydaktyczne zmuszające studentów do kreatywności, krytycznego myślenia, samodzielności, odpowiedzialności, itd.

Zgodnie z zamówieniem, analiza możliwość rozwoju współpracy akademickiej pomiędzy Polską a Wielką Brytanią ma zostać przeprowadzona w oparciu o model SWOT, biorąc pod uwagę czynniki zależne od podmiotu, dla którego jest przeprowadzana (silne i słabe strony) oraz niezależne (szanse i zagrożenia). Analiza SWOT jest bardzo często wykorzystywanym narzędziem przy formułowaniu strategii działania, bo pomaga określić obszary kluczowe. Dla zapewnienia większej czytelności została ona przedstawiona w Tabeli 25.

Tab. 25: Analiza SWOT dotycząca współpracy polsko-angielskiej

Elementy analizy	Pozytywne – mocne strony	Negatywne – słabe strony
Wewnętrzne	— Środki będące do dyspozycji po stronie brytyjskiej (budżety uczelni oraz publiczne i prywatne wsparcie) — Wysokie kompetencje (szeroko rozumiane: projektowe,	— Stosunkowo krótkie doświadczenie współpracy międzynarodowej polskich naukowców — Niskie kompetencje językowe nauczycieli akademickich (jeszcze

	zespołowe, językowe, inne) nauczycieli akademickich i studentów biorących udział w dotychczasowej współpracy międzynarodowej — Zwiększona świadomość dotycząca współpracy międzynarodowej i rosnące zainteresowanie udziałem w niej, zarówno studentów, jak i nauczycieli akademickich — Udział polskich uczelni w wielu projektach międzynarodowych jako partner projektowy (rządziej jako instytucja wiodąca) — Bardzo dobrze wyposażone laboratoria, biblioteki w Wielkiej Brytanii — Dobrze rozwijająca się współpraca w niektórych dziedzinach nauki (medycyna, fizyka i astronomia) — Nowy model kształcenia doktorantów w Polsce w oparciu o prowadzenie badań naukowych (szkoły doktorskie działające w oparciu o nową ustawę <i>Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce</i>) — Atrakcyjne miasta w których znajdują się ośrodki naukowe (w tym. Warszawa, Kraków, Wrocław, Poznań, Gdańsk, Katowice) — Powszechne, uzasadnione przekonanie o wysokiej jakości badań naukowych w Wielkiej Brytanii – duże zainteresowanie współpracą z ośrodkami brytyjskimi	nadal) i studentów (coraz mniejsza skala) — Przepracowanie pracowników, brak ustalenia priorytetów pracy w polskich uczelniach i adekwatnego wynagradzania aktywności pracowniczych — Ograniczenia dotyczące liczby niezbędnych dokumentów wymaganych przy rozliczeniu współpracy międzynarodowej (zaleca się uproszczenie dokumentów i ograniczenie ich wymaganej liczby), praca nad zaufaniem pracowniczym — Brak możliwości, nie tylko finansowych, dotyczących samodzielnego promowania się uczelni polskich na międzynarodowym rynku instytucji szkolnictwa wyższego — Proporcjonalnie niewielkie środki finansowe pozostające do dyspozycji po stronie polskiej dotyczące współpracy międzynarodowej — Niekorzystna struktura wieku polskich nauczycieli akademickich — Niewielka liczba pracowników naukowych ze Zjednoczonego Królestwa zatrudnionych w Polsce — Nieatrakcyjne warunki zatrudnienia, w tym finansowe oferowane przez polskie instytucje — Słabo rozwinięta współpraca badawcza w naukach społecznych i humanistycznych — Brak systemowego wsparcia promocji języka polskiego za granicą, wiele ośrodków promuje kulturę i historię polską bez koordynacji — Niewystarczający potencjał naukowy i dydaktyczny w przypadku mniejszych uczelni polskich, niezainteresowanych wystarczająco współpracą z Wielką Brytanią — Słaba znajomość współczesnych osiągnięć naukowych Polski wśród Brytyjczyków
--	--	---

		— Mała liczba programów post-doktorskich przygotowanych z myślą o brytyjskich kandydatach
	Szanse	Zagrożenia
Zewnętrzne	— Zwiększenie obszarów i częstotliwości współpracy międzynarodowej — Nauka innych systemów zarządzania uczelnią, możliwości wykorzystania metod badawczych, innowacyjnych metod dydaktycznych — Wykorzystanie wspólnych doświadczeń do doskonalenia zarządzania uczelnią, ewaluacji jakości kształcenia i przygotowania nowych projektów badawczych — Wprowadzenie kryteriów pracowniczej oceny biorących pod uwagę rodzaj, częstotliwość i jakość współpracy międzynarodowej, szczególnie przy awansach — Udział polskich uczelni w konsorcjach międzynarodowych naukowo – badawczych i dydaktycznych — Nieograniczony wybór możliwości współpracy z uczelniami z Wielkiej Brytanii — Rozwój i wykorzystanie środków komunikacji zdalnej w czasie COVID-19 – większa łatwość w nawiązywaniu i podtrzymywaniu kontaktów zdalnych	— Niestabilność prawna, nie tylko związana z BREXITem, ale również z polskim systemem prawnym — Ukierunkowanie działań, prowadzenie wielu aktywności różnokierunkowych na raz może prowadzić do chaosu we współpracy międzynarodowej — Brak wystarczającej promocji polskich uczelni na międzynarodowym rynku instytucji szkolnictwa wyższego — Nieatrakcyjność polskich uczelni regionalnych w kontekście współpracy z uczelniami (właściwie brak pomysłu na tą współpracę) — Niska znajomość polskiego środowiska naukowego przez zagranicznych naukowców (dotyczy niektórych dziedzin i dyscyplin naukowych) — Promowanie podejścia indywidualnego w polskich pracach badawczych — Słabnące zainteresowanie poznawaniem języka i kultury polskiej w gronie Polonii brytyjskiej

Źródło: opracowanie własne.

Można znaleźć wiele różnych informacji na temat programów wspierających polską mobilność akademicką, czyli zarówno dla studentów, doktorantów, jak i nauczycieli akademickiej czy kadry administracyjnej pracującej na polskich uczelniach. Należy do nich: Program im. Iwanowskiej , Program gen. Wł. Andersa , profesura gościnna NAWA , program im. Stanisława Ulama , program im. Bekkera . Dodatkowo można znaleźć programy wspierające umiędzynarodowienie w ramach Fundacji na Rzecz Nauki Polskiej. Należą do nich m.in.: Homing , Międzynarodowe Agendy Badawcze (MAB) , Mistrz , wyjazdowe stypendia naukowe . NAWA również wspiera aktywności międzynarodowe uruchamiając w razie potrzeby granty interwencyjne NAWA . Wymienione programy i stypendia należy rozwijać. Jeśli jednak mamy zwiększyć poziom akademickiej współpracy polsko - brytyjskiej to należy powołać nowe, dedykowane programy. Ich celem powinno być nie tylko promowanie wspólnych zespołów badawczych, projektów, ale również wspólnych programów kształcenia, kończących się wspólnym dyplomem. Kluczowe będzie także utworzenie

stypendiów dla studentów szkół doktorskich i doktorantów przygotowujących dysertację „z wolnej stopy” (doktoraty eksternistyczne). Szersza współpraca NAWY z organizacjami już działającymi na terenie Wielkiej Brytanii i zajmującymi się promocją języka polskiego podniosłaby ich prestiż, a także pokazałaby osobom zajmującym się badaniami nad Polską, że nie są one w swoich zmaganiach z brytyjskimi problemami i wyzwaniem pozostawione same sobie.

Rzeczą zdecydowanie wartą rozważenia jest utworzenie w Wielkiej Brytanii niezależnego od Ministerstwa Spraw Zagranicznych biura do spraw współpracy akademickiej. Dla brytyjskich uczelni polityczna niezależność jest bardzo istotną wartością i z tego względu działania realizowane przez ambasadę czy konsulaty nie zawsze zyskują pozytywny oddźwięk.

Można się spodziewać, że w najbliższym czasie współpraca międzynarodowa z Wielką Brytanią będzie znacząco ewoluować i na ten czas nie można przewidzieć do końca kierunków tej zmiany. Już obecnie obserwuje się zmiany w międzynarodowej strategii edukacyjnej rządu Wielkiej Brytanii, jak i w indywidualnych strategiach instytucjonalnych poszczególnych uczelni. Jednak podstawą relacji międzynarodowych stanowić nadal będą więzi z ludźmi, instytucjami i organizacjami oraz otwartość, gościnność i innowacyjność.

5 WSPÓŁPRACA AKADEMICKA W SYTUACJACH KRYZYSOWYCH

W publikacjach prasowych w kontekście szkolnictwa wyższego można znaleźć wiele informacji dotyczących przewidywanych skutków rozstania się Wielkiej Brytanii z UE. Najpierw podkreśla się znaczące, często wielokrotne zwiększenie czesnego, przynajmniej do dotychczasowego poziomu płacących studentów spoza UE. To oczywiście spowoduje znaczne zmniejszenie zainteresowaniem studiowaniem w Wielkiej Brytanii nie tylko studentów z Polski, ale i z całej Europy. Należy pamiętać, że na ten czas Wielka Brytania była drugim (po USA: 987 tysięcy studentów zagranicznych) krajem na świecie według danych OECD przyciągającym największą liczbę zagranicznych studentów (452 tysięcy i miała jeden z najwyższych udziałów studentów zagranicznych wśród ogółu studiujących – 18,32%). Do tego rząd Wielkiej Brytanii ogłosił, że nie będzie uczestniczył w programie Erasmus, co dodatkowo zmniejszy udział studentów zagranicznych w brytyjskim procesie studiowania i ograniczy następnie pozostawanie już na płatnych programach (studia magisterskie, podyplomowe). Stąd zdecydowanie przewiduje się, że skutkiem Brexitu najpierw będzie mniejsze zainteresowanie uczelniami brytyjskimi, szczególnie mniej znanymi, co z kolei może skutkować ich bankructwem. Pakiet pomocowy dla tych uczelni nie znalazł uznania wśród przedstawicieli rządu brytyjskiego. Utrata najlepszych studentów z UE może być kosztowna w dłuższej perspektywie czasowej, podobnie jak i większa marginalizacja uniwersytetów brytyjskich. Zmieniające się warunki pracy również mogą mieć negatywne skutki, gdyż dużo doktorantów i nauczycieli akademickich z UE zatrudnionych jest na różnych kontraktach w Zjednoczonym Królestwie.

Do tego pandemia COVID-19 z jednej strony zwiększyła zainteresowanie studiowaniem zdalnym, z drugiej strony rozpoczęła dyskusję nad jakością zdalnych kursów. Z tej perspektywy należy pamiętać, że wpływy z czesnego dla brytyjskich uczelni są znaczące i nie mogą sobie pozwolić na ich obniżenie). Mimo to w semestrze zimowym roku akademickiego 2019/20 to uczelnie same, zgodnie z przestrzeganą zasadą autonomii, podejmowały decyzje o przejściu na nauczanie zdalne oraz zdecydowanie ograniczyły działalność badawczą tam, gdzie jej kontynuowanie nie było podyktowane koniecznością. Miało to swoje negatywne konsekwencje, gdyż pracownicy doświadczali trudności z powodu wybuchu epidemii: niemożliwość połączenia się z rodziną (z

powodu zakazu podróży), niemożliwość kontynuowania badań naukowych (z powodu przejścia na pracę zdalną oraz cięć wydatków na badania). Uniwersytety w Cambridge i Oxford jako pierwsze ogłosiły, że kolejny cały rok akademicki będzie prowadzony zdalnie. Ich decyzja wywołała dużo kontrowersji i dyskusji wokół właśnie efektów uczenia się zdalnego uczenia i możliwości utrzymania wysokiej jakości kształcenia tak prowadzonych kursów. Jednak obecnie już wiadomo, że była to słuszna decyzja, a mutacja wirusa w Zjednoczonym Królestwie dodatkowo ogranicza kontakty gospodarcze i społeczne. Mimo to uczelnie starają się jak najlepiej podtrzymać wypracowane wcześniej więzi. Korzystając z narzędzi informatycznych systematycznie organizują spotkania projektowe i realizują te etapy badań, które nie wymagają bezpośredniego uczestnictwa badaczy. Z doświadczenia autorki wynika, że te kontakty projektowe są teraz (przez semestr letni 2019/2020 i zimowy 2021) jeszcze bardziej intensywnie (jest ich więcej i są częściej). Dotyczy to jednak kontaktów już posiadanych, z projektów wcześniejszych, z nowymi inicjatywami jest nieco gorzej. Oznacza to, że współpraca naukowa pomiędzy Wielką Brytanią i Polską utrzymuje się, a nawet rozwija wtedy, kiedy znajduje podstawę w dobrych kontaktach personalnych.

W obszarze dydaktycznym na ten czas jeszcze nie ma jednoznacznych danych dotyczących liczby studentów zagranicznych, którzy zrezygnowali potencjalnie ze studiowania w formie zdalnej. Wiadomo, że w przypadku Polski część aplikujących o przyjęcie na studia brytyjskie rozważała nie tylko pobyt w tym kraju podczas studiów i budowanie sieci kontaktów, ale także po zakończeniu studiów znalezienie atrakcyjnej pracy umożliwiającej rozwój zawodowy. Dla większości zagranicznych studentów był to co najmniej tak samo ważny argument, jak i jakość oferowanej w Wielkiej Brytanii nauki. Z tego powodu, choć jeszcze nie ma oficjalnych danych, przewiduje się znaczny spadek liczby zagranicznych studentów.

Konieczne jest podjęcie decyzji jaki kształt akademicka współpraca polsko-brytyjska ma mieć w przyszłości? Jak było przedstawione wcześniej, rozbieżność między naszymi wspólnymi interesami jest ogromna. Z jednej strony mamy renomowanych naukowców, którzy sobie świetnie radzą we współpracy międzynarodowej (daleko wykraczającej poza współpracę z jedną uczelnią, a nawet z uczelniami z jednego kraju). Z drugiej strony nasze niedofinansowanie i zdecydowanie niewielki udział we wspólnych polsko-brytyjskich przedsięwzięciach sugeruje, że bez znacznego, zdecydowanie znacznego wsparcia finansowego przemysłanych inicjatyw w obszarze badawczo-naukowym i dydaktycznymi nie można liczyć na widoczną zmianę w tej współpracy.

Przy czym myślenie strategiczne w zakresie wymienionych problemów we współpracy polsko-brytyjskiej powinno wykraczać poza perspektywę sytuacji COVIDową i chęć współpracy z nowymi studentami. Tutaj też należy zadać sobie pytanie: o kierunki tej międzynarodowej współpracy? Zarówno w uczelniach ze Zjednoczonego Królestwa, jak i uczelniach z Polski widać systematyczne zwiększanie zainteresowaniem studiowaniem studentów z krajów Europy Wschodniej oraz krajów azjatyckich. Z tej perspektywy konieczne jest także zejście na poziom operacyjny uczelni i ustalenie dla niej priorytetów związanych ze współpracą międzynarodową. To oznacza konieczność systemowego wsparcia tych aktywności z jednej strony i z drugiej wsparcie określonych działań przez urzędy i dedykowane akty prawne. Działania te powinny zachęcać do podejmowania trudnych wyzwań związanych ze współpracą międzynarodową, czasem mało płatnych, a czasem wymagających wkładu znacznego wysiłku organizacyjnego i zmotywowania do określonych działań pracowników i studentów.

6 WNIOSKI I REKOMENDACJE

Odpowiadając na kluczowe pytania zadane przez Zamawiającego, należy stwierdzić, że:

1. *Jak intensywna (w porównaniu z innymi krajami) jest współpraca akademicka między Wielką Brytanią a Polską (wraz z podaniem płaszczyzny współpracy)?*

Współpraca akademicka pomiędzy Wielką Brytanią a Polską mierzona liczbą wspólnych publikacji (lata 2014-19) jest bardziej intensywna po polskiej stronie. Według bazy Scopus w ramach tej współpracy powstało 20 637 publikacji, na kolejnym miejscu są wspólne publikacje z Niemcami (9 315), Włochami (8 317) i USA (8 275). Nie ulega wątpliwości, że dla polskich naukowców partnerzy brytyjscy są bardzo ważni. Natomiast zdecydowanie inaczej sytuacja wygląda w przypadku Wielkiej Brytanii. Nasze wspólne publikacje polsko-brytyjskie stanowią tylko 1,3% z całkowitej liczby publikacji. Jeśli chodzi o wymianę akademicką (studentów oraz naukowców), to ani z perspektywy polskiej, ani brytyjskiej nie jest ona szczególnie intensywna.

2. *Które polskie uczelnie przyjmują najwięcej studentów z Wielkiej Brytanii (i odwrotnie)?*

Niestety ani strona polska, ani brytyjska nie dysponuje danymi, które jednoznacznie wskazywałyby uczelnie przyjmujące największą liczbę studentów z drugiego kraju. Doświadczenie Autorów wskazuje, że po stronie polskiej przodują największe uczelnie. Zwłaszcza te, które mają w ofercie anglojęzyczne programy kształcenia.

3. *Które (i dlaczego) instytucje funkcjonujące w otoczeniu uczelni mają wpływ na rozwój akademickiej współpracy międzynarodowej (w Polsce i w Wielkiej Brytanii)?*

Polsko -brytyjska współpraca rozwija się dzięki dofinansowanym określonym inicjatywom opisanym w 4.3., takim jak np. uniwersyteckie programy kształcenia. Zaleca się uruchomienie finansowania na zorganizowanie szkół letnich w Polsce i Wielkiej Brytanii pod kierunkiem uczelni polskich i brytyjskich, które to szkoły letnie promowałyby polską kulturę i historię. Efekty tych działań są ważne tak dla polskich, jak i brytyjskich studentów i naukowców.

4. *Które ośrodki akademickie w Wielkiej Brytanii (i w jakich dziedzinach) są najbardziej widoczne w międzynarodowym obiegu naukowym?*

Zamieszczona w rozdz. 2. Tabela 1. wskazuje najważniejsze ośrodki akademickie działające w Wielkiej Brytanii. I akurat w przypadku tych 10 najlepszych uczelni reprezentują one najwyższy światowy poziom w każdej dyscyplinie nauki.

5. *Które polskie uczelnie mają najwięcej publikacji wspólnych z przedstawicielami Wielkiej Brytanii (ze wskazaniem uczelni Wielkiej Brytanii)?*

W tabeli 20 przedstawiono zestawienie najaktywniejszych publikacyjnie polskich ośrodków naukowo-badawczych. Zdecydowanie pierwsze miejsce zajmuje w niej Uniwersytet Warszawski z niewielką przewagą przed Polską Akademią Nauk, następne miejsca zajmują: Instytut Fizyki Jądrowej im. H. Niewodniczańskiego Polskiej Akademii Nauk, Uniwersytet Jagielloński, Akademia Górniczo-Hutniczą w Krakowie oraz Politechnika Warszawska.

6. *Jakie obszary i dyscypliny naukowe dominują we współpracy/ akademickiej pomiędzy Polska a Wielką Brytanią?*

W tabeli 19 w rozdziale 4.2. przedstawiono najczęściej reprezentowane dyscypliny w których współpracują polsko-brytyjscy naukowcy. Pięć najważniejszych to: Medycyna, Fizyka i astronomia, Biochemia, Genetyka i Biologia molekularna, Nauki Inżynieryjne oraz Nauki o Ziemi. Widać, że zdecydowanie dominują w naszej współpracy nauki oparte na wspólnych konkretnych badaniach, wymagające dużych zespołów badawczych i dobrze wyposażonych laboratoriów.

7. *Jak zmienia się w czasie liczba wspólnych publikacji (2014-2019)?*

W Tabeli 18. w rozdziale 4.2. przedstawiono dynamikę zmiany liczby publikacji polsko-brytyjskich. W roku 2014 było to zaledwie 2 342 publikacji, by po sześciu latach osiągnąć 3 679. Z tabeli 18 wynika, że największy przyrost wspólnych publikacji wystąpił w latach 2016 (o 419) i 2020 (488).

8. *Jak sytuacje kryzysowe wpływają na międzynarodową współpracę akademicką z Wielką Brytanią?*

Rozdział 4.3. przedstawił sposób radzenia sobie przez uczelnie z Wielkiej Brytanii w sytuacjach kryzysowych oraz jak wpływa to na brytyjską współpracę akademicką z zagranicą. Trzy ostatnie kryzysy: migracyjny (powiązany z rozszerzeniem się unii i falą uchodźców wojennych), epidemiczny (COVID-19) oraz Brexit pokazały, że władze brytyjskie reagują nie oglądając się na konsekwencje, jakie ich działanie może przynieść innym krajom oraz studentom i naukowcom z tych krajów. Posiadając zdecydowanie większe w porównaniu z innymi krajami środki przeznaczone na szkolnictwo wyższe (poza USA) i naukę i mogą dyktować innym swoje warunki działania.

9. *Jakie są strategie radzenia sobie przez instytucje szkolnictwa wyższego w Wielkiej Brytanii ze skutkami zarówno realnych jak i potencjalnych kryzysów (zdrowotnego, ekonomicznego, demograficznego)?*

Przedstawiona w rozdziale 2. ogólna sytuacja systemu szkolnictwa wyższego w Wielkiej Brytanii oraz w rozdziale 5. sposób działania brytyjskich uczelni powoduje, że na ten czas nie obawiają się one kryzysu demograficznego, głównie z powodu nadal jeszcze znacznego zainteresowania studentów zagranicznych studiowaniem w Wielkiej Brytanii. Dodatkowo można przewidzieć, że obecna sytuacja ekonomiczna spowoduje raczej zwiększenie opat chesnego, co oznacza również, że problemy ekonomiczne zostaną rozwiązane dzięki przerzucaniu ewentualnych kosztów na studentów. W czasie kryzysu wywołanego epidemią COVID-19 brytyjskie uczelnie szybko przeszły na nauczanie zdalne. Ale niemal rok po wybuchu epidemii widać, że nie mają one spójnej wizji strategicznego przeciwdziałania jej skutkom. Dotyczy to wszystkich studiujących, nie tylko studentów zagranicznych oraz pracowników akademickich. A widocznym efektem braku skutecznej odpowiedzi na kryzys są informacje o zagrożeniu zamknięciem wielu brytyjskich uczelni. Oczywiście, tego rodzaju niebezpieczeństwo nie dotyka tych najlepszych i zarazem najbogatszych uczelni.

10. *Jakie są najbardziej optymalne sposoby (elementy, kanały komunikacji) osobno promocji języka polskiego oraz osobno polskiej nauki i instytucji szkolnictwa wyższego w Wielkiej Brytanii?*

Przedstawione w rozdziale 4.3. doświadczenia pokazują, że skutecznym sposobem promowania zarówno współpracy akademickiej (w tym przekazywania informacji o instytucjach naukowych oraz uczelniach), jak i nauki języka i kultury danego kraju jest otworzenie w Wielkiej Brytanii biura działającego jako podstawowy punkt kontaktowy. I podobnie, doświadczenie wskazuje, że bardzo skuteczną formą wspierania zainteresowania nauką danego języka jest organizowanie fundowanych szkół letnich dla nauczycieli akademickich. Bo to oni potem wprowadzają kursy dotyczące danego kraju i sami stają się popularyzatorami zainteresowania tym krajem. Należy również postawić na mocną współpracę z ośrodkami slawistyki czy studiów śródokowo-europejskich, bo tam pojawiają się studenci zainteresowani regionem, których można zachęcić do skupienia się na Polsce.

11. *Jaki jest rekomendowany zakres współpracy akademickiej Polski z Wielką Brytanią?*

Patrząc na efekty dotychczasowej współpracy polsko-brytyjskiej oraz na pozycję brytyjskich uczelni i brytyjskiej nauki w świecie konieczne jest bardzo mocne wspieranie istniejącej współpracy oraz poszukiwanie nowych jej form. Na ten czas Polscy naukowcy czy uczelnie współpracujący z brytyjskimi partnerami, sami stają się poszukiwanymi partnerami dla innych krajów. Patrząc po raz kolejny na doświadczenia krajów, które odniosły w ostatnich dziesięcioleciach znaczący sukces naukowy, warto rozważyć zdecydowanie mocniejsze wsparcie dla chętnych do odbycia studiów

doktoranckich w Wielkiej Brytanii. Jak wskazano w rozdziale 5., jest to sposób na budowanie sieci kontaktów, które ułatwiają potem współpracę międzynarodową przy najbardziej zaawansowanych projektach. Problemem jest taki sposób zawierania z wyjeżdżającymi umowy, by nie okazało się, że zainwestowane zostały środki przede wszystkim w rozwój brytyjskiej nauki.

12. Jaka oferta jednostek z Polski oraz NAWA ma największe szanse powodzenia oraz sposoby jej promocji w Wielkiej Brytanii?

Niestety, jak przedstawiono w rozdziale 4.1. i 4.2 Polska nie jest dla Brytyjczyków szczególnie atrakcyjnym krajem. Optymizmem napawa nowe podejście do kształcenia doktorantów w Polsce, oparte o prowadzenie zaawansowanych badań naukowych. Ściągnięcie do Polski brytyjskich doktorantów zaowocuje budowaniem sieci kontaktów niezbędnych do dalszego uprawiania nauki. NAWA powinna rozważyć powołanie specjalnego programu dla szkół doktorskich, by przyciągnąć kandydatów ze Zjednoczonego Królestwa. Pamiętając przy tym, że kluczowym argumentem przy dokonywaniu wyboru jest jakość badań oferowanych w instytucji oferującej kształcenie.

13. Jakie społeczne/zawodowe grupy, instytucje Wielkiej Brytanii są szczególnie zainteresowane nauką języka polskiego i jego promocją?

Jak przedstawiono w rozdziale 4.3 trudno w Wielkiej Brytanii wskazać jakąkolwiek grupę społeczną, zawodową, która byłaby szczególnie zainteresowana nauką języka polskiego. Doświadczenia szkół letnich języka polskiego oraz nauczania o Polsce w brytyjskich uczelniach pokazuje, że Polonia przestała być głównym odbiorcą tej oferty. Ma to swoje dobre strony, bo po prostu poszerza krąg zainteresowanych poznawaniem Polski i jej języka, ale jednocześnie uniemożliwia przygotowanie jakiejś oferty dostosowanej do szczególnych odbiorców. Za to z pewnością nauczyciele akademicki nauczający przedmioty z zakresu Polish Studies potrzebują systematycznego podnoszenia swoich kwalifikacji. A takie zadanie może spełnić intensywna szkoła letnia dla nauczycieli akademickich.

14. Jakie działania w obszarze umiędzynarodowienia szkolnictwa wyższego i nauki realizują agencje rządowe ternu dedykowane w Wielkiej Brytanii?

Uniwersytety brytyjskie działają bardzo niezależnie i sami decydują o partnerach i o rodzajach współpracy międzynarodowej. Oznacza to, że być może po stronie polskiej, właśnie w NAWA powinno się uruchomić dedykowane programy wspierające współpracę polsko-brytyjską. Z drugiej strony można nawiązać kontakt z brytyjską komisją zajmującą się wspieraniem międzynarodowej współpracy akademickiej w Zjednoczonym Królestwie, czyli z UUKi.

15. Jakie jest zapotrzebowanie w Wielkiej Brytanii formalnymi ścieżkami potwierdzenia znajomości języka polskiego (certyfikacja)?

W brytyjskich warunkach (niewielkie dotychczas zainteresowanie Polską) nie istnieje szczególne zapotrzebowanie na zdobywanie certyfikatów znajomości języka polskiego. Doświadczenie Autorów niniejszego raportu wskazuje, że osoby zdobywające certyfikaty motywowane były całkowicie personalną sympatią dla Polski i jej języka.

16. Jakie narzędzia promocyjno-marketingowe w Wielkiej Brytanii są rekomendowane do promocji oferty polskiej w Wielkiej Brytanii z uwzględnieniem sytuacji spowodowanej pandemią COVID-19 lub BREXIT?

Wskazane w rozdziale 5. podejście Brytyjczyków w sytuacjach kryzysowych sprawia, że Polska ma niewielkie możliwości promowania oferty naszego kraju w czasie pandemii COVID-19. Natomiast niezależnie od obecnej sytuacji epidemicznej, wskazane jest nawiązanie kontaktów z programami Slavic Studies czy Central European Studies, by w momencie przywrócenia międzynarodowej mobilności mieć przygotowaną sieć kontaktów nauczycieli akademickich zainteresowanych

pogłębieniem wiedzy o Polsce, którzy z kolei są w stanie zachęcić studentów do zainteresowania się Polską.

Podsumowując raport należy podkreślić:

1. Postęp naukowy w takich krajach, jak Korea Płd., Japonia czy Chiny (kontynentalne oraz Tajwan) został zainicjowany kształceniem kadry akademickiej w Stanach Zjednoczonych (studia doktoranckie). Podobną drogę przeszły wcześniej kraje nordyckie. Stworzenie programu umożliwiającego Polakom uzyskanie stopnia doktora w Wielkiej Brytanii może szybko przyczynić się do podniesienia globalnej rozpoznawalności polskiej nauki.
2. Współczesne zaawansowane badania naukowe, niezależnie od reprezentowanej dyscypliny, powstają w ramach coraz liczniejszych zespołów badawczych. Dlatego w działaniach wspierających takie badania należy odejść od perspektywy bilateralnej na rzecz multilateralnego podejścia. Działania NAWY wspierające badania naukowe powinny mieć na celu tworzenie lub wchodzenie do międzynarodowych konsorcjów/zespołów badawczych.
3. Konieczne jest opracowanie spójnej wizji umiędzynarodowienia na poziomie państwa, określającej priorytety działania i wspierającej określone zadania, w tym opracowanie strategii współpracy z krajami anglojęzycznymi (w tym Wielką Brytanią, USA) i finansowanie u nich określonych aktywności, np.: programów kształcenia, stypendiów studenckich i doktoranckich, projektów badawczych, zespołów badawczych wielonarodowych, itd.

7 BIBLIOGRAFIA

1. Advance HE - Equality and diversity statistics (<https://www.advance-he.ac.uk/reports-publications-and-resources/equality-higher-education-statistical-reports>)
2. Australia Day Foundation UK Trust, <https://www.theaustraliadayfoundationuktrust.co.uk/>
3. Baza ocenionych uczelni, jednostek i kierunków, <https://www.pka.edu.pl/ocena/baza-uczelni-jednostek-i-kierunkow-ocenionych/>
4. Belfield Ch., Farquharson Ch., Sibbets L., 2018 Annual Report on Education Spending in England, Funded by the Nuffield Foundation
<https://www.ifs.org.uk/uploads/publications/comms/R150.pdf>
5. Canadian Centennial Scholarship Fund, <https://www.canadianscholarshipfund.co.uk/>
6. Charles Wallace Bangladesh Trust, http://www.wallace-trusts.org.uk/cwt_bangladesh.html
7. Check if a university or college is officially recognised, <https://www.gov.uk/check-a-university-is-officially-recognised/recognised-bodies>
8. China Scholarship Council, <https://www.csc.edu.cn/>
9. Communication from the Commission to the Council and the European Parliament - Delivering on the modernisation agenda for universities - Education, research and innovation /* COM/2006/0208 final */, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A52006DC0208>

10. CWIT Long-Term Grants, <https://www.britishcouncil.in/study-uk/scholarships/charles-wallace-trust/long-term>
11. CWPT Doctoral Bursaries, <http://www.wallace-trusts.org.uk>
12. Department for the Economy - HE statistics for Northern Ireland (<https://www.economy-ni.gov.uk/topics/statistics-and-economic-research/higher-education-statistics-and-research>);
13. Discover Uni, (Search and compare undergraduate courses in the UK, <https://discoveruni.gov.uk>);
14. Education in the U.K., <https://wenr.wes.org/2016/02/education-in-the-u-k>
15. EURYDICE, <https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice>
16. EUROSTAT, raporty 2014-219
17. Fulbright Postgraduate Student All Disciplines Award, <http://www.fulbright.org.uk/going-to-the-uk/postgraduate-student-awards>
18. Fundacja na rzecz Nauki Polskiej <https://www.fnp.org.pl/oferta/homing/>
19. GBCET Chinese Students Awards, <https://www.gbcc.org.uk/educational-grants#student-awards>
20. Global Education Program, <http://educationglobal.ru/>
21. Gordon Memorial College Trust Fund, <https://www.gmctf.org/>
22. GOV.UK - Further Education statistics (<https://www.gov.uk/government/collections/further-education-and-skills-statistical-first-release-sfr0>);
23. Grant E., Średniowieczne podstawy nauki nowożytnej. W kontekście religijnym, instytucjonalnym oraz intelektualnym. Prószyński i S-ka, Poznań 1996
24. HEC Overseas Scholarships, <https://hec.gov.pk/english/scholarshipsgrants/pages/default.aspx>
25. HEFCW - HE statistics for Wales (<http://www.hefcw.ac.uk/en/statistics-and-data/>);
26. HEFCW's Funding Allocations 2020/21, https://www.hefcw.ac.uk/wp-content/uploads/2020/08/W20-20HE-HEFCW-Funding-allocations-2020_21.pdf
27. HEPI, The costs and benefits of international students by parliamentary constituency. <https://www.hepi.ac.uk/wp-content/uploads/2018/01/Economic-benefits-of-international-students-by-constituency-Final-11-01-2018.pdf>
28. Higher education in numbers, <https://www.universitiesuk.ac.uk/facts-and-stats/Pages/higher-education-data.aspx>
29. Higher Education Scholarship Palestine, <https://www.britishcouncil.ps/en/study-uk/scholarships/hespal>
30. International facts and figures 2020, Universities UK International, <https://www.universitiesuk.ac.uk/policy-and-analysis/reports/Documents/International/2020/International-Facts-and-Figures-2020.pdf>

31. Japan IMF Scholarship Program for Advanced Studies,
<https://www.imf.org/external/np/ins/english/scholar.htm>
32. Jewish Widows' and Students' Aid Trust,
https://www.ujts.org.uk/aja_ujs_student_welfare_fund
33. JSPS Overseas Challenge Program for Young Researchers,
http://www.jsps.org/japanese_researchers/2018/04/overseas-challenge-program-for-young-researchers.html
34. Kampania Go International: Stand Out, <https://www.universitiesuk.ac.uk/International/go-international/stand-out>
35. Kanada-UK Foundation UK Doctoral Studentships
<https://www.canadaukfoundation.org/uk-doctoral-studentships>
36. Kenneth Lindsay Scholarship Trust,
<http://www.angloisraelassociation.com/scholarships/kenneth-lindsay-scholarship-trust>
37. Krajowe Biuro Eurydice: Anglia, Walia i Irlandia Północna, <https://eurydice.org.pl/wp-content/uploads/2014/10/anglia2011.pdf>
38. Maintenance Loan for living costs, <https://www.gov.uk/student-finance/new-fulltime-students>
39. Marshall Scholarships, <https://www.marshallscholarship.org/the-scholarship>
40. NAWA <https://nawa.gov.pl>
41. News from The Open University, <https://ounews.co>
42. Not just a PhD: The other types of doctorates <https://www.findaphd.com/advice/phd-types/other-doctorates.aspx>
43. OEA Scholarships, http://www.oeauk.net/home/?page_id=1446
44. OECD, raporty 2014-2020
45. Office for Students - National Student Survey (NSS) results
(<https://www.officeforstudents.org.uk/advice-and-guidance/student-information-and-data/national-student-survey-nss/>);
46. Our mission, Elsevier, <https://www-1elsevier-1com-1unwr6wfl02c2.hps.bj.uj.edu.pl/about>
47. Population of the United Kingdom in 2019, by country,
<https://www.statista.com/statistics/294729/population-united-kingdom-uk-by-country/>
48. Postgraduate Scholarships Abroad, <https://www.conacyt.gob.mx/index.php/becas-y-posgrados/becas-en-el-extranjero>
49. Punjab CMMS PhD Foreign Scholarships, <https://www.peef.org.pk/CMMS.html>
50. (red.) Kałużyńska M., Smyk K., Wiśniewski J., 50 lat Polski w UE, Urząd Komitetu Integracji Europejskiej, Departament Analiz i Strategii, Urząd Komitetu Integracji Europejskiej Warszawa 2009
51. Scottish Government - Lifelong Learning Statistics
(<https://www.gov.scot/collections/colleges-universities-young-people-training-and-employment-statistics/>);

52. SFC - HE statistics for Scotland (<http://www.sfc.ac.uk/publications-statistics/statistics/statistics.aspx>);
53. SSHRC Doctoral Fellowships, <https://www.sshrc-crsh.gc.ca/funding-financement/programs-programmes/fellowships/doctoral-doctorat-eng.aspx>
54. Staff numbers in UK higher education (2018–19), <https://www.universitiesuk.ac.uk/facts-and-stats/Pages/higher-education-data.aspx>
55. Student Loans Company - Student loans statistics (<https://www.gov.uk/search/research-and-statistics?organisations%5B%5D=student-loans-company&parent=student-loans-company>);
56. Studying in the UK, <https://www.ucas.com/postgraduate/postgraduate-study/postgraduate-international-students>
57. The Charles Wallace Burma Trust, http://www.wallace-trusts.org.uk/cwt_burma.html
58. The Higher Education Statistics Agency, <https://www.hesa.ac.uk/about>
59. Tuition Fee Loan, <https://www.gov.uk/student-finance/new-fulltime-students>
60. UCAS, <https://www.ucas.com/>
61. Universities UK International, <https://www.universitiesuk.ac.uk/International>
62. Welsh Assembly Government - Higher education statistics for Wales (<https://statswales.gov.wales/Catalogue/Education-and-Skills/Post-16-Education-and-Training/Higher-Education>);
63. What is the profile of internationally mobile students?, <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/974729f4-en/index.html?itemId=/content/component/974729f4-en>
64. World University Rankings, https://www.timeshighereducation.com/world-university-rankings/2021/world-ranking#!/page/0/length/25/sort_by/rank/sort_order/asc/cols/stats

8 ANEKS: PRZEWODNIK PRZYGOTOWANIA DO STUDIÓW W WIELKIEJ BRYTANII

8.1.1 PRZEWODNIK WIZOWY

Niniejszy przewodnik przedstawia wybrane procedury uzyskiwania wiz w podziale na wizy do Wielkiej Brytanii oraz Polski, a także na wizy studenckie oraz dla pracowników naukowych (*visiting professors/visiting scholars/visiting researchers*).

8.1.2 WYJAZDY DO WIELKIEJ BRYTANII ²⁶

Do 30.09.2021 r. można przekraczać granicę na podstawie polskiego dowodu osobistego. Osoby, które zamierzają przyjechać do Wielkiej Brytanii w celach podjęcia pracy lub nauki muszą przed przyjazdem uzyskać wizę. 1 stycznia 2021 Wielka Brytania wprowadziła punktowy system imigracyjny (*points-based immigration system*), który faworyzuje kwalifikacje i kompetencje danej osoby ponad jej kraj pochodzenia. Jeśli uzyska się wystarczającą liczbę punktów to będzie można całą procedurę wizową dokonać zdalnie, poprzez aplikację „UK Immigration: ID Check”. Osoby, które nie mogą skorzystać z aplikacji „UK Immigration: ID Check”, będą musiały udać się do Ośrodka Składania Wniosków Wizowych. Więcej informacji na temat składania wniosków znajduje się na stronie GOV.UK. Najlepsi naukowcy i badacze będą mogli skorzystać z szybszego procesu zatwierdzenia wniosków w ramach przyspieszonego trybu dla grupy STEM.

Wiza Global Talent umożliwia najlepiej wykwalifikowanym pracownikom przyjazd do Wielkiej Brytanii bez oferty pracy. Wiza ta jest przeznaczona dla uznanych oraz przyszłych światowych liderów w dziedzinach nauk ścisłych, humanistycznych, inżynieryjnych, sztuki (w tym filmu, projektowania mody i architektury), a także technologii cyfrowych.

8.1.3 PROCEDURY POSTĘPOWANIA DLA STUDENTÓW (Z ANG. STUDENT ROUTE)

By zakwalifikować się do procedury wizowej dla studentów, należy wykazać, że:

- Posiada się akceptację uzyskaną od uczelni będącej w wykazie Ministerstwa Spraw Wewnętrznych
- Potrafi się porozumiewać, czytać, pisać oraz rozumieć język angielski
- Ma się zabezpieczoną odpowiednią sumę pieniędzy, aby się utrzymać i opłacić czesne
- Wykazuje się szczerą chęć do podjęcia nauki w Wielkiej Brytanii

Składanie wniosków o wizę dla Studenta jest możliwe poprzez stronę GOV.UK. Więcej informacji na temat wizy studenckiej: <https://www.gov.uk/student-visa> oraz studiowania w Wielkiej Brytanii: <https://www.gov.uk/study-uk-student-visa>.

Należy jednak pamiętać, że wystawiony dokument upoważnia do przekroczenia granicy brytyjskiej, ale nie stanowi tego gwarancji. Dlatego należy mieć przygotowane dokumenty potwierdzające cel pobytu,

²⁶ Opracowano na podstawie: *Nauka w Wielkiej Brytanii*, <https://www.gov.uk/guidance/the-uks-points-based-immigration-system-information-for-eu-citizens.pl> [02.01.2021].

oprócz paszportu z wizą i dokumentów potwierdzających posiadanie (lub zagwarantowanie posiadania) wystarczających środków finansowych.

Przed wyjazdem należy sprawdzić najnowsze informacje o bezpieczeństwie i o restrykcjach epidemicznych (<https://www.gov.pl/web/dyplomacja/wielka-brytania>).

8.1.4 DLA PRACOWNIKÓW NAUKOWYCH

Tak, jak w przypadku studentów, należy pamiętać, że wystawiony dokument upoważnia do przekroczenia granicy brytyjskiej, ale nie stanowi tego gwarancji. Ostateczną decyzję podejmuje urzędnik w momencie przekraczania granicy. Dlatego i wówczas należy mieć przygotowane dokumenty potwierdzające cel pobytu oprócz paszportu z wizą i dokumenty potwierdzające zagwarantowanie wystarczających środków finansowych (np. zaproszenie ze strony uczelni).

8.1.5 PRZYJAZDY DO POLSKI

Osoby podejmujące studia lub przybywające w ramach wymiany naukowej (staże naukowe) trwające dłużej niż 90 dni potrzebują wizy. Jest to tak zwana narodowa (typu „D”) zezwalająca na pobyt w Polsce oraz dająca prawo do poruszania się po krajach strefy Schengen.

8.1.6 PRZEPISY WIZOWE WSPÓLNE DLA STUDENTÓW I PRACOWNIKÓW NAUKOWYCH²⁷

Osoby ubiegające się w Wielkiej Brytanii o wizę typu D powinny osobiście złożyć w placówce dyplomatycznej, której okręg konsularny obejmuje miejsce Twojego stałego zamieszkania, następujące dokumenty:

- wypełniony w systemie **e-konsulat** (<https://www.e-konsulat.gov.pl/>), wydrukowany i podpisany formularz wizowy;
- kolorową fotografię o wymiarach 3,5 x 4,5 cm;
- paszport wydany w ciągu ostatnich 10 lat, ważny co najmniej 3 miesiące od daty planowanego powrotu, posiadający minimum 2 wolne strony przeznaczone na wizy;
- kopię strony w paszporcie, na której znajdują się dane osobowe i zdjęcie;
- dowód wykupienia ubezpieczenia zdrowotnego, ważnego na terytorium Unii Europejskiej na kwotę nie mniejszą niż 30 000 EUR;
- kopię dokumentu tożsamości potwierdzającego legalne zamieszkanie na terenie okręgu konsularnego placówki, w której osoba ubiega się o wizę;
- potwierdzenie posiadania środków finansowych w formie ustalonej przez placówkę;
- dokumenty potwierdzające cel pobytu na terytorium RP;
- dokument potwierdzający zakwaterowanie w miejscu pobytu (np. zaproszenie; potwierdzenie przyjęcia na studia).

Podobnie jak w przypadku Wielkiej Brytanii, osoba ubiegająca się o wizę musi wnieść opłatę za rozpatrzenie wniosku w wysokości 72GBP.

Natomiast po przybyciu na terytorium Polski można ubiegać się o zezwolenie na pobyt czasowy, składane do wojewody, właściwego ze względu na miejsce pobytu cudzoziemca.

²⁷ Opracowano na podstawie: <https://www.gov.pl/web/usa/wiza-typu-d> [02.01.2021].

8.1.7 ZEZWOLENIE NA POBYT CZASOWY – STUDENT ²⁸

Zezwolenie na pobyt czasowy może być udzielone osobie, której celem pobytu w Polsce jest podjęcie lub kontynuacja studiów w jednostce prowadzącej studia zatwierdzonej przez ministra właściwego do spraw wewnętrznych. **Pierwszego zezwolenia** na pobyt czasowy w celu kształcenia się na studiach cudzoziemcowi, który podejmuje studia na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej na pierwszym roku, udziela się na okres **15 miesięcy**, a w przypadku gdy studia są objęte programem unijnym lub programem wielostronnym obejmującym środki w zakresie mobilności lub porozumieniem między przynajmniej dwiema instytucjami szkolnictwa wyższego przewidującym mobilność wewnątrzunijną, pierwszego zezwolenia, udziela się na okres **2 lat**. Kolejne zezwolenie na pobyt czasowy w celu kształcenia się na studiach udzielane jest na okres studiów, przedłużony o 3 miesiące, nie dłuższy jednak niż 3 lata.

8.1.8 ZEZWOLENIE NA POBYT CZASOWY - NAUKOWIEC²⁹

Zezwolenie na pobyt czasowy może być udzielone naukowcowi, tj. cudzoziemcowi posiadającemu co najmniej tytuł zawodowy odpowiadający w Rzeczypospolitej Polskiej tytułowi zawodowemu magistra lub równorzędnemu, umożliwiającym ubieganie się o nadanie stopnia doktora, którego celem pobytu w Polsce jest prowadzenie badań naukowych lub prac rozwojowych w jednostce naukowej mającej siedzibę na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej zatwierdzonej przez ministra właściwego do spraw wewnętrznych.

Wyżej wymienionego zezwolenie udziela się, jeśli okoliczności, które są podstawą ubiegania się o to zezwolenie, uzasadniają pobyt cudzoziemca na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej przez okres dłuższy niż 3 miesiące. Udzielane jest na okres niezbędny do realizacji celu pobytu cudzoziemca na terytorium Polski powyżej 3 miesięcy do 3 lat, z możliwością ubiegania się o kolejne zezwolenia.

Jednostka naukowa może zawrzeć z naukowcem umowę o przyjęciu go w celu prowadzenia badań naukowych lub prac rozwojowych, gdy ich prowadzenie zostało zatwierdzone przez właściwe organy jednostki naukowej, przy uwzględnieniu:

- celu i czasu trwania badań naukowych lub prac rozwojowych oraz środków finansowych niezbędnych do ich przeprowadzenia;
- dokumentów potwierdzających kwalifikacje naukowca istotne ze względu na prowadzone badania naukowe lub prace rozwojowe.

²⁸ <https://udsc.gov.pl/cudzoziemcy/obywatele-panstw-trzecich/chce-przedluzyc-swoj-pobyt-w-polsce/zezwozenie-na-pobyt-czasowy/studia-i-nauka/studia/>

²⁹ <https://udsc.gov.pl/cudzoziemcy/obywatele-panstw-trzecich/chce-przedluzyc-swoj-pobyt-w-polsce/zezwozenie-na-pobyt-czasowy/naukowiec/>